

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit
nummer o.a.:

- Vegetarisch eten in dienst wel degelijk mogelijk!
- De oorlog die ons allemaal aangaat
- 1987: Het jaar van de Noordzee
- Boeken
- Van confectie naar maatkleding voor enkelen
- Rollen, een patroon apart
- De Filippijnen
- Pop van eigen bodem
- Sport in de media
- Film

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT
UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 3 - maart 1987
26e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch
Geestelijke Verzorging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorzitter),
Tineke Hundling, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra, Cher
Turel.

Vaste medewerkers:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Ellen
Broshuis, Adriaan Bijl, Theo Carree,
Arend van Dam, Gerard van Erke-
lens, Albert Greven, Karen Heij,
Sietse van der Hoek, Pieter de Jager,
Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, Leo van Opzee-
land, Rien Robijns, Karel Roskam,
Paul Rutten, Klaas Soesbeek, Jan
Stoof, Frans Wermer, Hans van
Wissen.

Eindredactie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Inhoud

Vegetarisch eten in dienst...	2
Pop van eigen bodem (2)	4
De Filippijnen	6
De oorlog die ons allemaal aangaat	8
Sport in de media	9
'The color of money'	10
Zou Botha weten... (poster)	12
Gedicht/Lezers schrijven	14
Kinderspel bij Bruegel	15
Rollen, een patroon apart	16
Van confectie naar maatkleding voor enkelen	18
1987: Het jaar van de Noordzee	20
Boeken	22
Willy Lohmann	24

Foto's: voorpagina Rienk-Jan Huizen-
ga, pag. 17 Gerard van Erkelens

Vegetarisch eten in dienst wel degelijk mogelijk!

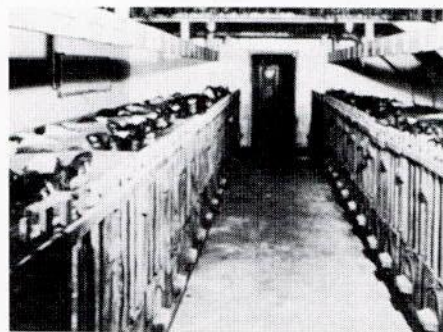
Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

Volgens onderzoek zijn er in Nederland zo'n twee- tot drieduizend vegeta-
riërs. Een minstens zo groot aantal volgt vrijwel geheel de vegetarische
levenswijze zonder zichzelf vegetariër te noemen. Dat betekent dat 1 op de
30 Nederlanders er vegetarische eetgewoonten op na houdt. Lukt het
iemand met een 'afwijkend eetgedrag', in een kollektief als de krijgs-
macht, zijn principiële opvattingen overeind te houden? En vooral dage-
lijks zijn maag gevuld te krijgen? EGO sprak over deze problematiek met
dienstplichtig soldaat en vegetariër René Versteegen van de 43e Ava uit
Havelte.

Wat versta jij onder een vegetariër?

Een vegetariër is iemand die nadenkt
over wat hij eet en hoe zijn eten verkre-
gen wordt, daarop zijn principes stelt
en overeenkomstig die opvattingen pro-
beert te eten. Voor mij houdt dat in, dat
ik in ieder geval geen vlees eet. Deze
omschrijving is mijn invulling van mijn
vegetarisme. Onder het begrip vegeta-
riër kom je strenge en lichtere opvattingen
tegen. Er zijn bijvoorbeeld mensen
die absoluut geen dierlijke producten

beter gezegd een omweg, wordt afge-
legd. Het grootste gedeelte van de land-
bouwproducten in Nederland, zoals
granen, bonen enz. wordt gebruikt in de
veeteelt, terwijl die producten ook
rechtstreeks gekonsumeerd kunnen
worden. Waar je zelfs een uitstekend
voedselpakket van zou kunnen samen-
stellen. Over dat soort dingen wordt
door te weinig mensen nagedacht.
Auschwitz wordt nog steeds toege-
staan, alleen niet meer op mensen. Het
klinkt hard, maar in feite is het zo. Denk
maar eens aan kistkalveren en legbat-
terijen. De afstand tussen mens en dier
wordt nog steeds te groot gehouden,
daar komt het door.

Door de bio-industrie vegetariër ge- worden?

Ik hield me al een poos bezig, met zaken
als gezond eten, maar je zou inderdaad
kunnen zeggen dat ik door het bezoeken
van die bedrijven de stap tot het vegeta-
risme heb gezet.

In de krijgsmacht

In Nederland zijn zo'n half miljoen men-
sen die vegetarisch eten. Dat is een op
de dertig. Toch kom je in de krijgsmacht
niet zo vaak vegetariërs tegen.
Dat klopt. Hier op de Johannes Postka-
zerne, waar toch zo'n drieduizend mili-
tairten gelegerd zijn, ben ik de enige
vegetariër. Althans van de mensen die
binnen eten.

De krijgsmacht is een massaorganisa-

willen eten, de zogenaamde veganis-
ten, terwijl anderen geen probleem
hebben met het nuttigen van melk, bo-
ter, eieren, kaas en honing.

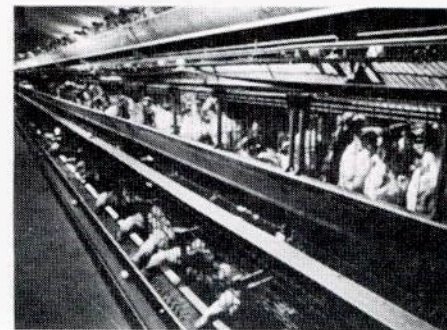
Hoe lang ben je al vegetariër?

Vlak voor ik in militaire dienst moest
ben ik vegetariër geworden. De eerste
anderhalve maand na opkomst heb ik
toch weer vlees gegeten, maar vanaf
die tijd heb ik de draad van het vegeta-
risch eten weer opgepakt.

Bio-industrie

Wat bewoog je ertoe vegetariër te worden?

Op een gegeven moment kreeg ik er kijk
op hoe alles in z'n werk gaat, hoe vlees
verkregen wordt. Bij toeval bezocht ik
een aantal bedrijven zoals een huiden-
fabriek, een legbatterij en een slacht-
huis. Dat zette mij aan het denken over
eten en hoe men aan eten komt. Ik
kwam tot de konklusie dat er in het ge-
val van vlees een merkwaardige weg,

EGO: zoveel hoofden, zoveel
zinnen

tie, een institutie die meer is afgestemd op de grote groep dan op het individu. Is het binnen zo'n kollektief voor de enkeling mogelijk zijn eet-principes over-eind te houden?

De eerste tijd, tijdens de opleiding in Hollandse Rading, had ik het idee dat zoiets inderdaad niet mogelijk zou zijn. Het is één grote keuken waar één pot gekookt wordt en, zo dacht ik, daar hoef je niet aan te kloppen voor vegetarisch eten. Vandaar dat ik toch maar weer aan vlees begon. Na verloop van enige tijd ging ik toch eens op informatie uit en het bleek wel degelijk te kunnen, alleen moest ik ervoor naar een arts.

Naar een arts?

Ja, daar werd ik naar verwezen voor een dieetvoorschrift.

Kreeg je van vlees eten dan huiduitslag of iets dergelijks?

Welnee, maar dat was de te bewandelen weg volgens de een of andere kommandant tijdens de opleiding. Met dat papiertje van de arts kon ik dan naar de keuken gaan en dan zou alles geregeld worden. En dat ging ook zo. Het ging om principiële motieven, maar het kreeg z'n vertaling in een dieetbriefje. Het principe werd weliswaar niet erkend, maar ik kon er de rest van de opleiding mee uit de voeten.

Tevreden

Was je tevreden over je vegetarische periode in Hollandse Rading?

Heel tevreden. Ik heb er prima gegeten, heel gevarieerd (allerhande sojaproducten als tofu, tahoe enz.). Ik had er zelfs, in zekere zin, voordeel bij. Men beschouwde je toch als een apart geval, zo in de geest van „die jongen komt wat te kort“ dus kreeg ik nog weleens extra fruit en groente. Over medewerking viel niet te klagen, integendeel.

Na vier maanden opleiding werd je overgeplaatst naar Havelte. Zag je er tegenop alles weer opnieuw te moeten regelen?

In het geheel niet. Ik had de ervaring immers dat het goed geregeld kon worden. Direkt na aankomst in Havelte heb ik een VRA'tje ingediend met het verzoek vegetarisch te willen eten op principiële gronden. Dat werd zonder problemen ingewilligd, de weg langs de arts was in het geheel niet nodig. Het bleek dat men wel vaker vegetarische eters in de voeding had staan.

René Versteegen

Je zwaait bijna af, dus heb je al lange tijd uit deze keuken gegeten. Hoe is het eten hier voor jou?

Het is ook hier goed geregeld. Een enkele keer, wanneer ze het heel druk hebben of ze mij eens vergeten zijn, krijg ik een kaassoufflé. Maar over het algemeen eet ik ook hier lekker en heel gevarieerd.

Koop je er zelf ook nog voedingsmiddelen bij?

Voor de avondmaaltijden niet. Het ontbijt en de lunch gebruik ik altijd op de kamer. Dan eet ik muesli met noten, yoghurt en fruit. Dat is m'n eigen keuze. Ik eet namelijk liever ook niet te veel kaas. Wat er dan overblijft als broodbeleg jam en pindakaas. Vandaar dat ik de zaak verlegd heb naar o.a. muesli. Het is dus niet door een tekort aan voedingsmiddelen dat ik bij koop, maar omdat mij dit beter bevalt. Op zich zou ik als vegetariër gewoon alle maaltijden op de kazerne kunnen gebruiken.

Op oefening

Hoe is het eten tijdens oefeningen voor jou geregeld?

Tijdens de eerste oefening, dat was nog in Hollandse Rading, leverde dat problemen op. Ik had het van te voren nog duidelijk gezegd, zo van „denk eraan dat er ook een vegetariër meegaat“. Desondanks was men het vergeten. Ik heb toen alleen maar biskwies gegeten. Ook in Havelte, toen ik paraat was geworden, ging het de eerste keer, tijdens een oefening Duitsland, mis. Ook vergeten, terwijl ik het wel had doorgegeven. Er kon echter een goede oplossing worden gevonden. Ik kreeg iedere dag geld om ergens vegetarisch te gaan eten. Tijdens de tweede oefening was het wel goed geregeld. Toen had men eten voor mij meegenomen en werd er steeds apart voor mij gekookt. Dat ging prima.

Heb je het idee dat de keuken je een lastige jongen vindt?

Nee. Wel voel ik mezelf lastig. Ik zie ze namelijk iedere dag bezig met een apart pannetje. Door mij hebben ze extra werk. Dat is, misschien nog wel

sterker, tijdens oefeningen ook het geval. Toch merk ik van de kant van de koks nooit iets. Het zijn aardige lui en niets is hen teveel.

Mannelijkheid

Hoe kijkt je omgeving, je collega's, tegen jouw vegetarisme aan?

De meesten vinden het vreemd. Er zijn er ook wel enkelen die familie, vrienden of vriendinnen hebben die vegetariër zijn, maar het merendeel vindt het toch maar vreemd. Ze kunnen het zich ook niet zo goed voorstellen dat je vlees zomaar laat liggen, terwijl het toch zo lekker is. Je merkt ook dat vlees, door velen, op één lijn wordt gezet met potentie, met mannelijkheid, maar dat is je reinste flauwekul. Het gaat immers om de bestanddelen die er in zitten. Die vind je ook in legio andere producten en niet alleen in vlees. Desondanks blijft iedereen vlees eten zoals hij altijd al deed en blijft de vegetariër een vreemde.

Vlees is door de gehele geschiedenis heen gekoppeld aan kracht, aan mannelijkheid...

...en aan welvaart. Het is zelfs lange tijd een statussymbool geweest. Dat speelt bij velen in de opvattingen van

nu nog steeds door. Wanneer mensen eens heerlijk uit eten gaan dan bedoelen ze altijd uitgebreid vlees eten, denk in dit verband ook maar aan de kerstdiners. Het draait altijd om vlees.

Wat heeft jouw diensttijd je als vegetariër geleerd?

Je moet niet schromen je te laten horen. Mensen die opkomen moeten niet te vlug denken dat ze iets niet voor elkaar kunnen krijgen. Wanneer een vegetariër opkomt dan stapt hij naar de keuken en vertelt hoe hij zijn eten wenst te hebben. Dat klinkt wat eisend, maar daar heb je recht op, net zo goed als mensen op religieuze gronden dat recht hebben. In de keuken vertellen ze je dan wel of je een papiertje nodig hebt en bij wie je daarvoor moet zijn. Is een papiertje vereist dan zal je, als het goed is, bij één van de geestelijke verzorgers terecht komen en niet, zoals in mijn geval, bij een arts.

Tenslotte nog een laatste tip. Als vegetariër doe je er goed aan enkele keren vóór een oefening door te geven dat er een vegetariër meegaat, anders loop je de kans tussen wal en schip te belanden.

Wim Heij

Pop van eigen bodem (2)

Deze maand voor de tweede keer uitgebreide aandacht voor de Nederpop. De Nederlandse popmuziek staat weer behoorlijk in de belangstelling de laatste tijd. Belangrijk wapenfeit in de eerste maanden van dit jaar was bijvoorbeeld het uit elkaar gaan van de formatie Funky Stuff (met Candy Dulfer), een band die zonder ooit platen te hebben gemaakt volle zalen trok tijdens de afscheidstoernee. Volle zalen trekt ook de eerste band die deze keer uitgebreid aan bod komt in deze Nederpop rubriek: Fatal Flowers. Bij deze groep gaat het echter beslist niet om een afscheidstoernee. De band staat 'op doorbreken' zoals dat heet.

Fatal Flowers

De gitaar-rockformatie Fatal Flowers komt uit Amsterdam, waar ze zich al geruime tijd kunnen verheugen in de warme belangstelling van de daar gevestigde poprecensenten. Onlangs werd hun vermaardheid nationaal toen de single 'Younger Days' getrokken van hun laatste elpee met dezelfde titel, regelmatig op Hilversum III werd gedraaid en tot een bescheiden hit uitgroeide. Dat succes bezorgde de band onder andere televisieoptredens in Varra's Nachtsow en het Belgische vrijdagavond hitprogramma Bingo. De Flowers maken deel uit van wat ook

wel 'de Amsterdamse gitaarschool' is gaan heten. Die school bestaat uit een aantal groepen, allemaal uit de hoofdstad, die zich sterk hebben georiënteerd op een Amerikaanse popstrooming die besloot de synthesizers maar weer eens op te bergen en de gitaar terug te brengen in het middelpunt van de rockmuziek.

De muzikale aanpak komt ook tot uiting in de bezetting, Richard Janssen (zang/gitaar), Dirk Heuff (gitaar), Marco Braam (bas) en Henk Jonkers (zang/drums). Af en toe vergezelt organist Cor Willemse de band. Willemse heeft een lange staat van dienst in de pop, hij speelde onder meer in Ivy and the Ter-

Zanger Richard Janssen van Fatal Flowers

Foto Chris Verhoeven

race Tones. Hij doet ook mee op de elpee.

In de muziek van de Fatal Flowers zijn zonder al te veel moeite sporen aan te treffen van een groot aantal namen uit de pophistorie. De muziek is het best te omschrijven als 'energieke rock and roll' met oog voor het verleden. De Flowers zeggen zelf onder meer beïnvloed te zijn door de Golden Earring. Maar ook bands als Steppenwolf en the Byrds klinken door in de flower-sound. De muziek is stevig verankerd in twintig jaar popmuziek, wat haar uitermate genietbaar maakt. Sommigen vinden dat een reden om te beweren dat de band geen eigen gezicht heeft.

Fatal Flowers brachten tot nu toe twee platen uit. De eerste was een mini-elpee die werd geproduceerd door de Engelse producer Graig Leon, die onder andere werkte met Blondie en de Ramones.

Eind vorig jaar werd bij platenmaatschappij WEA de elpee 'Younger Days' uitgebracht met daarop 9 eigen composities en een bewerking van het oude John Lennon nummer 'Gimme Some Truth'. Dit maal was de producer een andere Engelsman: Vic Maile, ook de producer van de laatste elpee van 'Claw Boys Claw'. Het titelnummer van de elpee, de mini-hit 'Younger Days', gaat over de goeie ouwe tienertijd van de leden van de Flowers, dat was een jaar of tien geleden, toen de punk de wereld teisterde. De gemiddelde leeftijd van de vier kernleden van de band is 25 jaar.

Fatal Flowers

The Thought

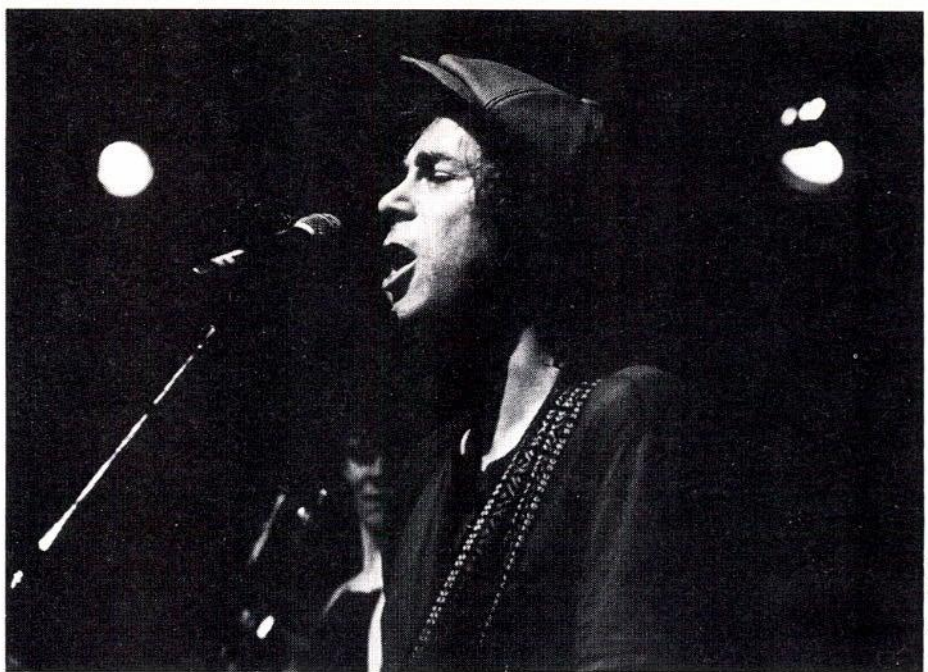
Een band met een, op zijn zachtst gezegd, nogal grillige carrière is The Thought uit Broek op Langendijk. In 1977 begonnen Cock de Jong (zanger/gitarist), Jan de Jong (drums), Wieb Ziegtma (gitaar/zang) en Rob Marienus (bas) een beat-bandje: The Rousers. Hun eerste elpee droeg dan ook de toepasselijke titel 'A Treat of New Beat'. Die elpee bevatte onder meer het bijna klassiek geworden nummer 'Magazine Girl', waarin een jongeman zijn vriendin tegenkomt in een porno-blaadje.

Na nog een elpee ('Touched') besloten de Rousers dat de tijd voor bezinning was aangebroken. Dat resulteerde in een 'retraite' van enkele jaren, om in 1982 weer voor de dag te komen als 'The Thought'. De groep kreeg een kontrakt bij de platenmaatschappij Polydor en bracht een elpee uit met de titel 'The Thought', die vervolgens jammerlijk flopte. Echter, dankzij de inspanningen van hun manager ontstond er belangstelling voor de groep in de Verenigde Staten. Dat resulteerde in een release van een cover van een oude sixties-hit van de 'Electric Prunes' in het land der ongekende mogelijkheden. Het nummer werd op verschillende kleine radiostations in VS regelmatig gedraaid. 'I had too much too dream last night' werd een zogenaamde 'underground-hit'.

De groep kreeg vervolgens een kontrakt bij het Amerikaanse ICON-label, dat

The Thought

J. P. den Tex live in 042, Nijmegen

Foto Chris Verhoeven

onderdeel uitmaakte van het MCA-concern en nam een elpee op onder productieve leiding van de al eerder genoemde Graig Leon. In 1985 werd de Nederlandse Thought in de VS samen met Tears for Fears en Katherina and the Waves tot een van de meest belovende bands uitgeroepen. Vlak voordat The Thought op toernee zou gaan door Amerika ging de platenmaatschappij failliet en viel het hele toerschema in duigen. Goodbye America! The Thought kon weer van voren af aan beginnen, met een demobandje de platenmaatschappijen langs, en opnieuw kregen ze een kontrakt bij Polydor.

The Thought kwam eind vorig jaar met een nieuwe elpee: 'The Dream is me', geproduceerd door Marc de Reus. De elpee bevat tien songs, die het best omschreven kunnen worden als 'gepassioneerde en gedreven popmuziek'. Met name de zangpartijen van Cock de Jong en Wieb Ziegtma imponeren. Verder is de hand van producer de Reus overduidelijk aanwezig. Af en toe doet zijn productie denken aan die van de vroege Steve Lillywhite (U2, Simple Minds), maar is minder bombastisch en daardoor goed te pruimen.

Aan de oorspronkelijke bezetting is inmiddels keyboard-speler Rob van Zandvoort toegevoegd. De eerste single van de elpee, Alex, is helaas geflopt. Een tweede single is onderweg. Hopelijk krijgt die iets meer aandacht van de Hilversumse platenrijders. Mijn persoonlijke favoriet van de elpee is het titelnummer "The Dream is Me".

J. P. den Tex & Private Life

Tenslotte aandacht voor een echte stayer in de Nederlandse popmuziek, Jan Piet den Tex. Sinds het begin van de jaren zeventig is J.P. den Tex actief op de Nederlandse poppodia. Hij speelde in verschillende bands, waarvan Vitesse de bekendste is. Andere bands waar

hij deel van uitmaakte waren onder andere Tortilla en Attraction. Sinds een aantal jaren vaart JP zijn eigen koers en maakte hij verschillende elpees, meestal op kleine labels. Ook toerde hij door Nederland en Frankrijk met zijn band Private Life, die meestal opnieuw wordt opgericht voor iedere toernee.

Jan Piet munt behalve als zanger/gitarist uit als schrijver van wat hij zelf rockchansons noemt. Den Tex is het prototype van de dromerige, melancholieke, romantische rocker. Hij weet doorgaans via een combinatie van muzikale sfeer en sterke teksten in pakweg drieëneenhalf minuut een wereld te schetsen. Zijn songs gaan dan ook vooral over liefde, rock and roll en allerlei soorten tegenslag. Een van de meest treffende voorbeelden van een rockchanson is het nummer 'Looking for Rosie' van zijn elpee 'Clever Fool'. Dat nummer verhaalt over een desperate jongeman, die op zoek gaat naar zijn geliefde 'Rosie' in het 'redlight district' van een grote stad.

Eind '86 kwam JP's nieuwe elpee uit, getiteld 'A Quiet Street in Paris'. Ook hier weer volop verwijzingen naar een Franse atmosfeer en opnieuw een potentiële Nederpop-klassieker, het nummer 'Dancing with your Baby'. In de bescheiden promotie-campagne die volgde op de release van de elpee werd de muziek aangeduid met de slogan 'Ray Charles meets Charles Aznavour in a Quiet Street in Paris', kortom een kruising tussen soul, rhythm & blues en Franse chansons.

Momenteel treedt JP den Tex & Private Life regelmatig op in den lande in de volgende formatie: JP (zang/gitaar), Ake Danielson (keyboards), Christian Muiser (drums), Peter van Straten (bas), Fred Berger (gitaar) en Marijke Verboom (zang). In diezelfde samenstelling was de band enkele malen te horen in het Veronica life radioprogramma 'Countdown Café'.

Paul Rutten

De Filippijnen

Van dictatuur naar democratie

Dat maken we niet vaak mee, dat een land van dictatuur tot democratie wordt. Maar zoals het er, vlak na de aanvaarding van de nieuwe grondwet, in de Filippijnen nu uitziet, kunnen we dit land binnen niet al te lange tijd weer tot de democratieën rekenen.

De volksstemming die begin februari plaatsvond op de Filippijnen ging over een nieuwe grondwet. Die grondwet verlengt de ambtstermijn van de huidige, aanvankelijk niet gekozen president, mevrouw Aquino, met zes jaar – en nu dus wél op basis van een uitspraak van de bevolking. Ook voorziet de grondwet in het instellen van een parlement met twee kamers, meer gezag voor de rechterlijke macht en het terugdringen van de invloed van de krijgsmacht op het landsbestuur.

Nu de grondwet is aanvaard, en wel door minstens tachtig procent van de kiezers, ligt voor de Filippijnen de weg open naar normalisatie van het landsbestuur. Hetgeen niet wil zeggen, dat dit nu onmiddellijk kan gaan draaien op een manier zoals we die in de meeste Westeuropese landen kennen.

Nog tegenstand

Om te beginnen heeft president Aquino nog te maken met een sterke opstandige beweging, min of meer communis-

tisch van aard, die zich al achttien jaar verzet tegen het gezag in Manilla. Nu was het verzet tegen de dictatuur van Marcos nog te billijken, maar de verzetsbeweging heeft zich tot nu toe niet bereid getoond, om genoeg te nemen met de staatsinrichting die de Filippijnen van nu af aan zal kennen. Het wil bijvoorbeeld bikkelharte garanties voor landhervormingen, waarbij de supergrootgrondbezitters hun enorme bezittingen zullen moeten opdelen onder de boeren.

Of de grootgrondbezitters zullen toela-

ten dat president Aquino met het verzet over dit soort zaken tot overeenstemming zal komen, is nog zeer de vraag. De grootgrondbezitters zijn door de nu verdreven president Marcos altijd zeer bevoordeeld. In feite zijn zij een soort vorsten, die over hun uitgestrekte plantages en grote fabrieken, met behulp van een eigen gewapende macht, een middeleeuwse heerschappij uitoefenen. En omdat veel van deze feodale heren nauwe banden onderhouden met de minder democratisch gezinde elementen uit de top van de krijgsmacht, vormen ze een geduchte factor.

President Aquino zit dus bekneld tussen de verzetsbeweging enerzijds, en de grootgrondbezitters anderzijds. Maar het feit dat ze een grote meerderheid der kiezers achter zich heeft gekregen, moet zowel het Nationaal Democratisch Front (de verzetsbeweging) als de grootgrondbezitters te denken geven. Dit te meer omdat een andere politieke groepering die zich tegen de grondwet verzette, de Nationalistische Partij, onder leiding van generaal Enri-

le, heeft verklaard dat ze zich bij de verkiezingsuitslag zal neerleggen.

Amerikaanse bases

Een aspect van de grondwet dat niet overal even veel aandacht heeft gekregen, is de verhouding met de Verenigde Staten, waarover iets in die grondwet is opgenomen.

De VS hebben op de Filippijnen twee enorme bases, één luchtmachtbasis – Clark Air Base – en een marinebasis, Subic Bay. Tijdens de oorlog in Vietnam hebben deze bases voor de VS een zeer belangrijke rol gespeeld. De overeenkomst waarop de Amerikaanse militaire aanwezigheid op de Filippijnen is gebaseerd, dateert van 1946. Met zekere regelmaat hebben de Filippijnen gedreigd, om het contract op te zeggen. Niet dat men dit ooit meende, maar elke keer ging de VS weer een hogere huur betalen.

Volgend jaar loopt het contract weer af, maar president Aquino heeft al toegezegd, dat ze het zal verlengen, tot 1990. Pas dan zal de Amerikaanse aanwezigheid worden getoetst aan de grondwet. Die grondwet bepaalt, dat er zich geen atoomwapens op de Filippijnen mogen bevinden.

Het probleem is, dat niemand weet of de Amerikanen wel kernwapens hebben op de Filippijnen. Ze zeggen van niet, en de Filippijnse regering heeft geen enkele manier om dit te controleren. Bovendien wordt de aandrang om controle uit te oefenen enigszins verminderd door de huur die de VS betalen, namelijk achttien miljoen dollar aan economische en militaire hulp per jaar. Dat lijkt niet veel, voor een land met een bruto nationaal produkt van zestien miljard dollar (in 1984), maar er zit een bonus aan vast. Door de bases ongestoord in huur te blijven geven, houdt de Filippijnen de VS te vriend, en daarbij moeten we dan bedenken dat de VS de belangrijkste handelspartner zijn van de Filippijnen. De VS zijn goed voor ruim een kwart van de totale import en export van het eilandrijk. En bij een inkomen per hoofd van de bevolking van ongeveer vijftienhonderd gulden per jaar is een dergelijke handelspartner niet zonder belang.

Van wingewest...

Als de democratie in de Filippijnen eenmaal enigszins draait, zal de economie

zeker alle aandacht vergen van het nieuwe landsbestuur. Zoals uit het inkomenscijfer blijkt, leeft het grootste deel van de zesenvijftig miljoen Filippijners in diepe armoede. Dat komt vooral, doordat het land in feite altijd een kolonie is geweest, een wingewest. Aanvankelijk van Spanje, later van de VS, die er in 1946 een schijndemocratie vestigden. En het bewind dat president Marcos sinds 1972 uitoefende, was ook niet gericht op een gunstige economische ontwikkeling voor een zo groot mogelijk deel van de bevolking. Integendeel, Marcos sluisde een groot deel van de opbrengsten van de landbouw, handel en industrie in zijn eigen richting, of in die van zijn familie, zijn schoonfamilie en zijn militaire vrienden. Deze handelwijze vormt de achtergrond van de enorme kapitalen en de miljoenenbezittingen die Marcos niet alleen in de Filippijnen, maar ook elders in de wereld had.

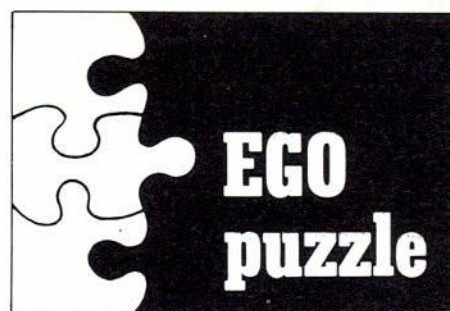
...naar welvaart

Toch moet het mogelijk zijn om de Filippijnen tot een zekere welvaart te brengen. De landbouwmogelijkheden zijn groot, de rijkdom aan delfstoffen is niet gering en het land is gunstig gelegen ten opzichte van Japan, Zuidoost-Azië en Australië. Bovendien is het een geliefd oord voor toeristen.

Maar, de produktie van suiker, rijst, mais en ananas, het delven van kobalt, koper en goud en het pompen van olie ten spijt, de Filippijnen zullen zich pas echt kunnen gaan ontwikkelen als de politieke hervormingen die zich nu aandienen, goed aanslaan. Dat betekent namelijk, dat ook de economie er zich naar zal gaan richten. Wat weer betekent, dat meer mensen dan alleen de superrijke bovenlaag er deel aan zullen gaan krijgen en zich voor het welslagen zullen gaan inzetten. Pas dan zal een voedingsbodan ontstaan, waarop een bestendige democratische, economische en sociale ontwikkeling kan bloeien.

De eerste tekenen zijn goed, maar president Aquino en degenen die haar omringen en steunen, hebben nog met veel – deels gewapende – tegenstand te maken. Wat betekent dat nog lang niet zeker is of de Filippijnen over zes jaar weer vrije presidentsverkiezingen zullen hebben.

Jan Stoof

Visitekaartjes

Hieronder volgen een viertal visitekaartjes, waarbij door verplaatsing van de letters van naam en plaats iemands beroep kan worden gevonden.

I. Tac Ens	M. Dos Duig
T. Fik Baarn	H. Moeft Rees

„Het is altijd het kleinste onderkruipsel van een mens dat van een weerloze ondergeschikte het striktste eerbetoon verlangt, omdat het zelf niet goed weet hoe het met zijn eigen waardigheid gesteld is en dat ook niet kan weten omdat het er zo weinig van bezit. Wie nooit zijn medailles op zijn borst vergeet te spelen, is niet helemaal zeker van zijn eigen verdienstelbaarheid.“

(Uit: Mahonieslaven van B. Traven)

Als vrouwen ook militair moeten worden, wat valt er dan eigenlijk nog te verdedigen?

2000: vrouwen die in opleiding zijn voor het priesterschap hoeven niet in militaire dienst.

Als de hoofdvluchtmachtpredikant het over de kerk aan de basis heeft, bedoelt hij de kapel op de vliegbasis Soesterberg.

(Fons Jansen in Hervormd Nederland van 24-1-'87)

De oorlog die ons allemaal aangaat

Er is al veel gezegd en geschreven over de brandaanslag van RaRa tegen de Makro. En de meerderheid van de Nederlanders is er tegen dat zulke methodes worden toegepast hier in Nederland. Bovendien is zo'n actie schadelijk voor de strijd tegen de apartheid in Zuid-Afrika zelf. Zo'n brandaanslag kun je dan ook niet goedpraten door te zeggen dat je iets wilt doen tegen het racisme, want een dergelijk misdrijf roept alleen maar weerzin op tegen de dader(s).

Toch kom je bij het nadenken over zo'n brandaanslag nog wel een ander probleem tegen: In Zuid-Afrika is een oorlog aan de gang. Een oorlog die gevoerd wordt door het regiem in Pretoria om de apartheid in stand te kunnen houden. De bevrijdingsbeweging ANC verdedigt zich daar tegen.

ANC en wapenfabriek

Stel nu dat het ANC een wapenfabriek in Zuid-Afrika in brand steekt. Dat kunnen we wel billijken, want het ANC heeft toch het goed recht van opstand, nietwaar? Maar nou zal die wapenfabriek in Zuid-Afrika het eigendom zijn van een Nederlands bedrijf... Dat is nog steeds geen probleem, denk ik: zo'n eigenaar hoeft dan niet te komen klagen hier.

Maar stel nu eens dat die wapenfabriek in Nederland staat en dat die wapenfabriek de wapens levert aan de Zuidafrikaanse politie en het Zuidafrikaanse leger, waarmee de mensen in Soweto worden bestookt en vermoord. En dan besluit het ANC om die wapenfabriek in Nederland in brand te steken. Dan zeggen we dat zo iets fout is want het ANC

heeft toch geen ruzie met Nederland? Maar dan zegt het ANC: „Nee, we hebben geen ruzie met Nederland, maar wel met die wapenfabriek. We steken Nederland niet in brand, maar wel die wapenfabriek.” Dan nog denk ik, dat zo iets af te keuren valt, want het ANC zou daar in juridische zin het recht niet toe hebben, maar zou het ANC dat recht in morele zin misschien wel toekomen? Ik zou het niet weten.

Dit is zo'n beetje ook het probleem van jaren geleden toen de Israëlische luchtmacht die kerncentrale bij Bagdad bombardeerde. Omdat Irak daar ooit kernwapens zou kunnen maken, waarmee Irak Israël zou kunnen verwoesten. Dat bombardement was waarschijnlijk wel in strijd met het volkenrecht, maar ik vond het toch best begrijpelijk.

Makro-branden

Terug naar SHV en Makro. Dat Nederlands bedrijf voerde in Zuid-Afrika een

abominabel beleid, dat helemaal in de pas liep met de apartheid in de slechtste zin van het woord. Zulke bedrijven worden vaak gezien als symbolen van het blanke racisme. Zulke bedrijven lopen de kans om in de oorlog in vlammen op te gaan. En dan maakt het geen verschil of zulke bedrijven Zuidafrikaans of buitenlands eigendom zijn. En dan maakt het principieel ook geen verschil of het hoofdkantoor van dat bedrijf in Zuid-Afrika gevestigd is, of in Nederland.

Overigens: het ANC piekert er niet over om de oorlog ook buiten de grenzen van Zuid-Afrika, dus bijvoorbeeld in Nederland met militair geweld en brandaanslagen, te voeren. Zij beperken hun oorlogsterrein nadrukkelijk tot het grondgebied van Zuid-Afrika.

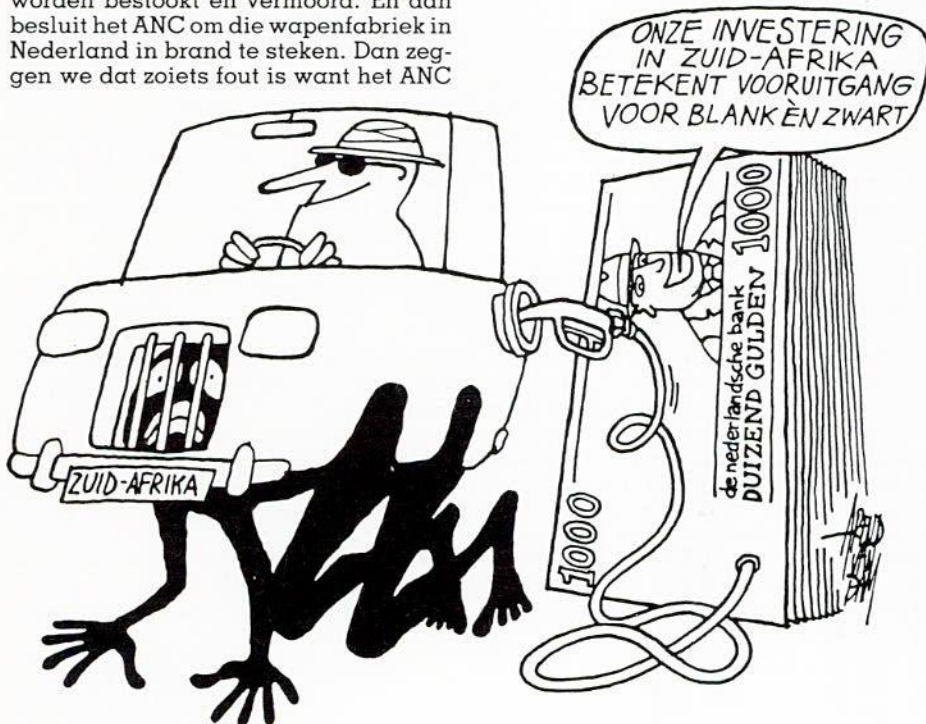
Maar dat betekent voor ons nog niet dat wij de oorlog die zich daar afspeelt kunnen afgrenzen en beperken tot een kwestie die de mensen daar alleen maar aangaat; een oorlog die alleen het regiem daar en de bevrijdingsbeweging aangaat. En daarbij komt vanzelf toch ook aan de orde het doorwerken van bijvoorbeeld de Nederlandse bedrijven als Shell, Philips en dergelijke. Ik begrijp trouwens niet waarom die bedrijven niet besluiten om daar weg te gaan om economische redenen. Het is waar: de winsten op de lage lonen zijn aantrekkelijk, maar het bedrijfsrisico wordt met de dag groter. Want ze lopen een steeds grotere kans om door de oorlog ingehaald te worden.

Terugtrekken bedrijven

Ideaal zou natuurlijk zijn als bedrijven zich terug zouden trekken omdat ze de apartheid verafschuwen. Maar wie zou nu nog een ondernemer geloven die dat beweert, nadat hij al die jaren heeft geprofiteerd van de apartheid? Zo'n man zou liegen, want dan had hij die afschuw van de apartheid al veel eerder moeten hebben.

Nee, als ze nu weggaan dan kunnen zulke ondernemers dat alleen nog maar doen omdat de oorlog voor hen ook bedreigend is. En bij alle afkeuring van het misdrijf van de brandaanslagen hier in Nederland: het staat toch ook buiten kijf, dat buitenlandse bedrijven in Zuid-Afrika (in de oorlog van het racisme) aan de verkeerde kant staan.

Karel Roskam

Sport in de media

De winterstop is voorbij, de lente zij geprezen. Het klinkt misschien wat merkwaardig uit de schrijfmachine van iemand, die dan wel geen verstokte, maar toch zeker een lichte afschuw van voetbal heeft. Het moet evenwel gezegd: zonder al dat gekonkel en gerommel in de eredivisie wordt het leven er niet rijker op. En zeker de tv-uitzendingen en sportpagina's winnen in een voetballoze periode niet bepaald aan levendigheid. Het lijkt waarachtig wel, of schaatsen nog het enige is, dat in zulke omstandigheden de Nederlander bezighoudt.

Dagenlang word je lekker gemaakt met – laten we een voorbeeld noemen – het Europees langebaan kampioenschap voor mannen in Trondheim. Henk Gemser wordt 94 keer achter elkaar geïnterviewd, de steenpuist van Vergeer houdt de natie dagenlang in de greep; wat denkt ploegarts Kemkers in het algemeen over de betekenis van steenpuisten in de topsport en hoe staat het met de nieuwste behandelingswijzen? Kortom, uiteindelijk ga je toch maar weer voor die tv zitten. Je kent de betrokkenen inmiddels beter dan je eigen familie, dus hun lotgevallen mogen je niet ontgaan.

Europees schaatsen

Maar dan komt het moment van overschakelen naar de verschrikkelijke Heinze Bakker en wat blijkt? We bevinden ons op een volkomen desolaat plekje in Noorwegen, waar geheel willekeurig een stadionnetje blijkt gebouwd. Op de tribunes of wat daar voor moet doorgaan bevinden zich 36 Nederlanders, die met klompen en al de oversteek hebben gewaagd. Voorts is er een man met

een pistool, staat er langs de baan een bataljon trainers en is er een ijsvloer. Het Europees kampioenschap kan beginnen!

We vernemen van Heinze Bakker, dat Vergeer 'nadrukkelijk' favoriet is voor de Europese titel en dat het 'slechts' de vraag is, of Hein niet zal bezwijken 'onder de druk'. Misschien wist u het niet, maar Heinze Bakker heeft het commentaar, dat hij in twee dagen geeft, woord voor woord van tevoren opgeschreven, zodat hij niet 'in de fout' kan gaan. Het enige nadeel is, dat er geen woord gewone mensentaal meer bij is. Bakker is erger dan Gemser en Kloosterboer bij elkaar. Zelfs Mart Smeets laat zich door de boekentaal van zijn apropos brengen.

Een Rus wint, Vergeer niet. Zo kan het Europees kampioenschap het best worden samengevat, het gebeurt echter niet. De eenvoudige conclusie blijkt aanleiding te zijn voor ellenlange analyses, waarvan niemand wijzer wordt. En de nabeschouwingen zijn nog niet voltooid, of daar komen de voorbeschouwingen al weer op het WK allround voor vrouwen, titelstrijd sprinten

en het WK voor mannen. Het is u ongetwijfeld opgevallen, dat de schaatsverslaggevers het hier niet bij laten. Wekelijks werden reeds de voorverhalen gepubliceerd met betrekking tot de Olympische Spelen van volgend jaar.

Voetbal-transfers

En al die tijd was er maar één categorie voetbalnieuws, de categorie 'transfers'. Uiteindelijk begon je zelfs dat nieuws aardiger te vinden dan al het schaatsen bij elkaar. Op de een of andere merkwaardige manier blijkt je in de loop der jaren toch lichtelijk verknocht te zijn geraakt aan die voetballerij. Niet dat ze buitengewoon verheffend is, maar ze is kennelijk een belangrijk ingrediënt geworden van onze cultuur.

Of komt het eenvoudig, dat die vertrekkende voetballers van tegenwoordig best aardige jongens lijken te zijn? Of komt het, omdat het hoofd van Gullit op de sportpagina's eigenlijk nimmer vervelt, althans veel minder dan altijd maar die zelfde schaatsers. Vreemd, schaatsen is dynamisch, een hoofd is statisch, maar bij de journalistieke afbeelding lijkt het precies andersom.

Zelfs het ordinaire spel achter die transfers kan je op het laatst nog maar weinig schelen. AC Milaan biedt twintig miljoen voor Gullit? Ze doen maar. PSV sluit een voorcontract af met Frank Rijkaard, Cruyff belt vervolgen met de president-directeur van Philips, Rijkaard blijft bij Ajax, omdat Gullit bij PSV weggaat en er dus voor de vrienden toch niet samen valt te spelen? Opnieuw: ze doen maar, want het is tenminste nieuws!

Contract uitdienen

Te vrezen valt echter, dat komende winter er ook van dit nieuws niets meer te brengen valt. Alle goede, aardige voetballers, die nog in Nederland zijn overgebleven, hebben dan definitief de wijk genomen naar Italië. Ajax is bepaald geen onbemiddelde club, maar op voorhand zei Harmsen al, dat Van Basten op geen enkele manier voor de club valt te behouden. Bovendien krijg je dan nog eens een malle Europarlementariër, die met geheven vinger eist, dat het vrije verkeer van Europese werknemers ook voor het voetbal gaat gelden. Dan kan de KNVB het wel helemaal schudden. Niet, dat Ajax en PSV hun topspelers nu ineens vijf miljoen per jaar moeten gaan betalen, maar in alle redelijkheid zou in ieder geval het ontbinden van contracten toch wat bemoeilijkt kunnen worden. Nederlandse clubs investeren in de opleiding van hun spelers en Italiaanse strijken de revenuen op. Waarom is het niet mogelijk om Gullit gewoon zijn contract te laten uitdienen? Waarom kan er op voortijdige verbreking geen boete van twintig miljoen worden gezet? Niks vrij verkeer van Europese werknemers. Straks kunnen we in de sport nog maar één werknemer voor Nederland behouden: Hein Vergeer.

Hans van Wissen

Foto ANP

'The Color of money'

Scorsese prima in vorm met vervolg op 'The hustler'

Voor welk aspect van 'The color of money' zou ik een Oscar-nominatie over hebben? Voor de regie van de beide hoofdrolspelers, die samen een schitterende mentorpupil-relatie neerzetten? Voor de scherpe dialogen, waarvan je echt het idee krijgt dat je ze in een rokerige biljartzaal in Amerika links en recht om je heen kunt horen? Voor de cameravoering, waardoor biljartballen die over het strakke laken rollen, opeens pure kunst blijken te zijn? Gelukkig hoef ik niet te beslissen, want de keus zou te moeilijk zijn. Feit is, dat Martin Scorsese na z'n flauwe, zwaar overschatte vorige film 'After hours' weer helemaal terug is met deze sportfilm waarin twee fenomenen, een oudere en een jonge, de degens kruisen.

'The color of money' speelt zich helemaal af in een circuit dat wij in Nederland niet kennen: biljarters die in obscure cafés om geld spelen en daar hun beroep van hebben gemaakt, de zgn. hustlers. Vaak vormen ze een rauw groepje dat op de rand van de criminaliteit balanceert, dat in de plaatselijke cafés of wijken een dominante positie heeft verworven, en dat nieuwkomers met wantrouwen bekijkt. Hustlers houden er een uitgekookt soort van oplichten op na: aanvankelijk doen ze alsof ze middelmatige spelers zijn en gaan met een tegenspeler een weddenschap aan. Pas als het om grof geld gaat, blijkt dat ze voortreffelijk biljarten, en ze slepen vaak een niet onaanzienlijke buit in de wacht. Paul Newman, die een kwart eeuw geleden in 'The hustler' van Robert Rossen de biljarter Fast Eddie Felson speelde, is in 'The color of money' een drankhandelaar die het biljarten er aan heeft gegeven. Hij heeft een pico vriendin en leidt een bezadigd leven. Wanneer hij op een dag in een café een

jongen gadeslaat die als een brandie met z'n keu jongleert, maar die ook zeer trefzeker de ballen over het laken weet te jagen, herkent Eddie zichzelf. Hij zoekt contact met de jongen Vince die, vergezeld door z'n berekenende, mooie vriendin, overweegt een bestaan als hustler op te bouwen, maar die vooralsnog in een supermarkt werkt. Eddie ziet het potentieel van de jonge sportman en begint hem te bewerken. De jongen gaat overstag, Eddie gaat met het stel op reis en vormt zijn pupil naar zijn eigen beeld. Hij raakt volledig in de ban van de snelle successen van Vince en hij brengt hem op de hoogte van alle trucs en kneepjes die er bestaan om z'n tegenstanders psychologisch te ondermijnen, om zoveel mogelijk geld uit een wedstrijd te slepen en om langzaam maar zeker de top te bereiken in het biljart-circuit.

Het komt tot een dramatische confrontatie tussen de oude Eddie en de jonge, overmoedige Vince, wanneer de laatste Eddie figuurlijk een vuistslag tussen de

Tom Cruise in actie en...

ogen geeft via een truc die Eddie hem zelf heeft bijgebracht. Maar tegelijk bewijst hij er zijn leermeester onbedoeld een grote dienst mee: hij heeft het oude vuur weer in hem weten aan te wakken. Eddie merkt dat hij nog meetelt, hij beleeft weer vreugde aan de slanke keu tussen z'n vingers, aan de gekleurde ballen die rollen zoals hij dat wil. De relatie tussen hem en z'n vriendin blijkt er ook wel bij te varen, dus alles komt uiteindelijk goed.

Paul Newman als de oude Eddie Felson, sadder, wijser en vooral mooier om naar te kijken dan vijftientig jaar geleden, speelt een van de knapste rollen uit zijn loopbaan. 'The verdict' blijft in mijn ogen zijn beste film, maar als de oude, door de wol geverfde biljarter laat hij in 'The color of money' toch ook weer zien dat hij tot het puikje van het Amerikaanse acteursbestand hoort. Zelf gelooft hij niet in Oscars. 'Bij autorijden gaat er één als eerste over de streep en die heeft dan gewonnen. Bij acteren is dat volkomen krankzinnig', zei hij ooit. Toch mag hij van mij nog een keer zo'n trofee hebben (enige jaren geleden kreeg hij er één voor z'n volledige oeuvre. Hij kwam hem zelf niet halen...). Tom Cruise, de coming man die schitterde in o.a. 'Risky business', 'The outsiders' en 'Top gun', kreeg als lef-schopper Vince de kans van z'n leven: Welke jonge acteur zou er niet onder zo'n regisseur en tegenover zo'n tegenspeler willen werken? Hij heeft z'n kans prima uitgebuit: zes weken lang trainde hij zeven uur per dag en hij lijkt in de film iemand die naast 't biljart geboren is. Mary Elisabeth Mastrantonio speelt de vriendin van Tom Cruise. Eerder was ze te zien als het zusje van Al Pacino in 'Scarface'. Helen Shaver is de vriendin van Newman. Ook deze beide dames spelen voortreffelijk en passen naadloos in het geheel.

Leo van Opzeeland

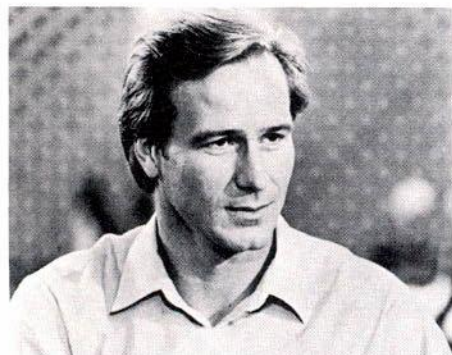

...Paul Newman en Tom Cruise als 'hustlers' in 'The color of money'

film in 't kort

Children of a lesser God

De 36-jarige Amerikaanse acteur William Hurt is op dit ogenblik zeer populair in zijn geboorteland, maar ook ver daarbuiten. En dat terwijl hij weinig van een echte ster of vedette heeft: hij studeerde theologie, laat vrijwel niets los over z'n privé-leven en spreekt, als hij al eens een journalist ontvangt, in lange moeilijk te volgen monologen over zijn vak. Niks voor Privé dus. Maar Hurt speelde ondanks die degelijke reputatie een paar opmerkelijke en vooral spraakmakende rollen. Zo was hij de erotisch geïnspireerde advocaat in de thriller 'Body heat' en de impotente, aan cocaïne verslaafde Vietnam-veteraan in 'The big chill'. In 'Children of a lesser God', de verfilming van een in vele landen met zeer groot succes opgevoerd toneelstuk, speelt Hurt weer een heel ander type. Hij is een leraar aan een school voor dove en gehoorgestoorde kinderen, die verliefd wordt op een voormalige leerling van die school, een

William Hurt in 'Children of a lesser God'

meisje dat ernstige moeilijkheden heeft met haar sociale contacten, en dat zich als werkster in de veilige beslotenheid van de school heeft verstopt. Hurt is prachtig op dreef: teder en hard, toegewijd en onhandig tegelijk in z'n pogingen om zijn favoriete pupil uit haar isolement te bevrijden. Marlee Matlin, zijn tegenspeelster, is in werkelijkheid inmiddels ook zijn geliefde. Ze is volledig doof, en speelt bij een New Yorks toneelgezelschap voor gehoorgestoorde. De regie was van Randa Haines. Mooi!

She's gotta have it

De Amerikaanse acteur/regisseur/scenarioschrijver Spike Lee, die meteen hoog scoorde met zijn debuut 'Joe's bedstuy barbershop', leverde met de

Spike Lee, maker van 'She's gotta have it', speelt er zelf ook in en zijn vader schreef en speelde de muziek

komedie 'She's gotta have it' opnieuw een prijsfilm af. In een paar weken tijd maakte hij met een minimaal budget een uitermate pikante en tegelijk amuseante film. Hoofdpersoon is een vrijgevochten zwarte vrouw, Nola Darling, die zich kiplekker voelt met haar drie minnaars, en het bestaan van de een voor de ander ook absoluut niet geheim probeert te houden. De drie mannen hebben verschrikkelijk veel moeite met Nola's gedrag. Juist de liefste van de drie, Jamie, dwingt haar om te kiezen. Dat doet Nola, maar niet voor lang. Op tijd komt ze tot het besef dat het haar lijf en haar leven is.

De film hangt van geestige momenten aan elkaar, maar daar tussendoor wordt de houding van de hedendaagse man ten opzichte van de moderne, geëmancipeerde vrouw zeer deskundig tegen het licht gehouden. Groot was m'n verbazing toen ik pas bij de aftiteling ontdekte dat de maker, Spike Lee, een man is. Want voor mij stond vast dat deze film alleen maar door een

Sean Connery in 'The name of the rose'

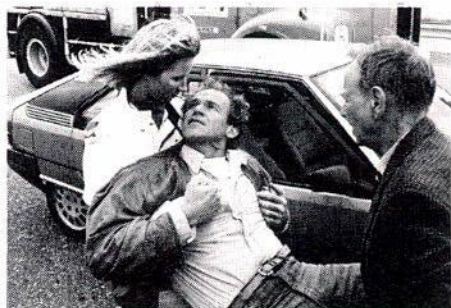
vrouw kon worden gemaakt. En dat bedoel ik als een compliment voor de maker!

De naam van de roos

De roman De naam van de roos was een bestseller, dus werd er een film van gemaakt. En wat voor één! Het gegeven, een serie moorden in een klooster in Italië, diep in de middeleeuwen, die worden ontrafeld door een monnik die eerder in z'n leven zeer onzacht met de Inquisitie in aanraking geweest, is uitermate beeldend. Jean-Jacques Annaud, de Fransman die eerder 'Quest for fire' maakte, een film die in de oertijd speelde, ontfermde zich over 'The name of the rose' en maakte er een bijster indrukwekkende filmversie van. Hij schuwt de spectaculaire effecten niet: lijken in varkensbloed, verdronken monniken, brandstapels, de gruwelijke praktijken van de Inquisitie, alles weet hij visueel tot het uiterste uit te buiten. Maar hij laat het grimmige verhaal volledig intact. Voor de hoofdrollen koos hij o.m. Sian Connery en F. Murray Abraham. De angst van de kerk voor de wetenschap, waardoor het blinde geloof van de mensen wel eens aan het wankelen gebracht zou kunnen worden, ligt ten grondslag aan dit adembenemende verhaal. Niet missen!

De ratelrat

En dan last en ook nog least, 'De ratelrat' van Wim Verstappen. En dat is nog wel zo'n aardige man. En Janwillem van de Wetering, die de roman De ratelrat schreef is nog wel zo'n begaafde, intelligente en vriendelijk auteur. En Rijk de Gooyer en Peter Faber zijn nog wel zulke innemende acteurs (al zijn ze

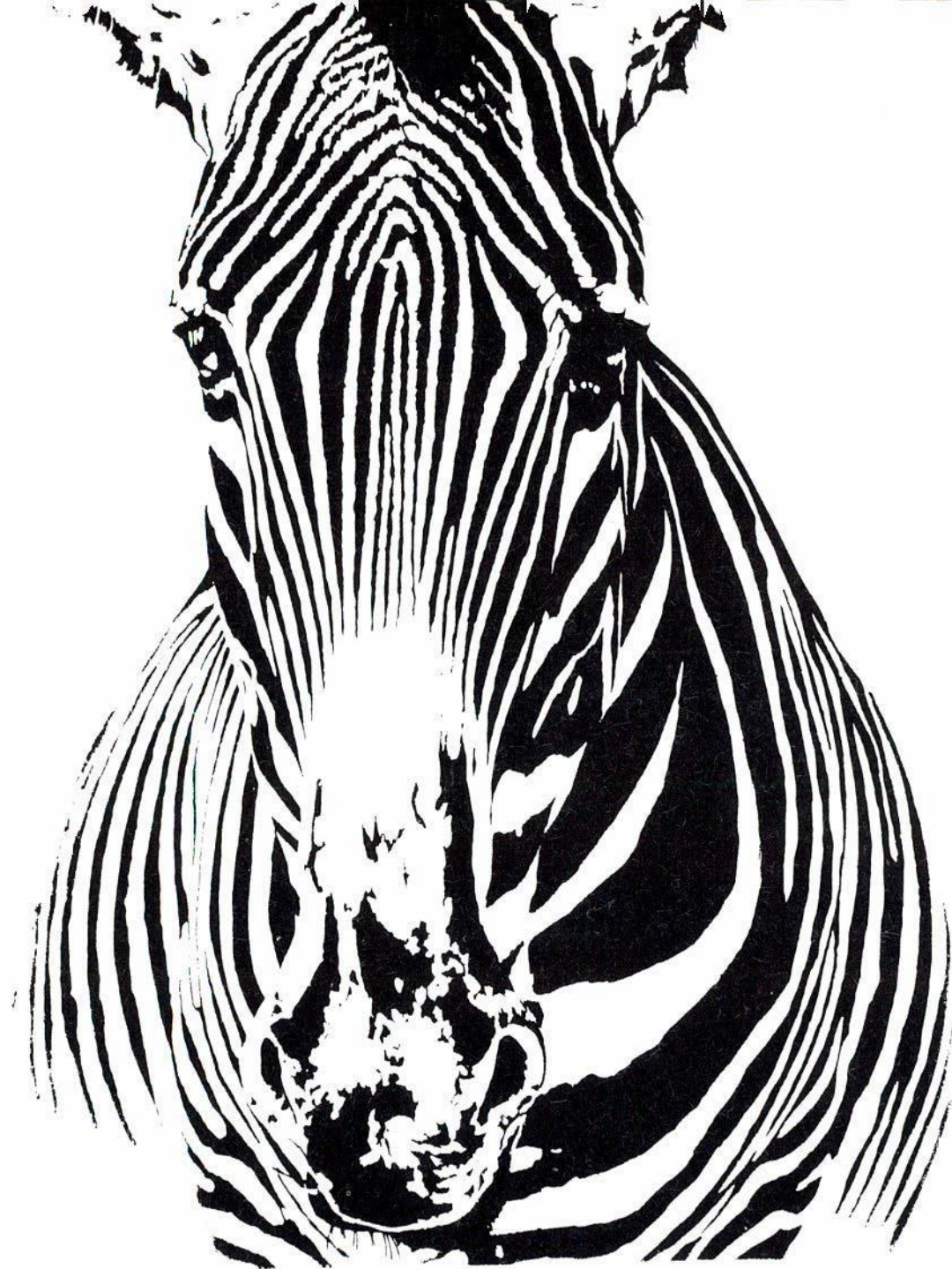
Peter Faber en Rijk de Gooyer als Grijsstra en De Gier

beiden het slechtst te verstaan van het volledige Nederlandse acteursbestand). En Annemieke Verdoorn is nog wel zo'n schattig debutantje. Maar dat neemt allemaal niet weg, helaas helaas, dat de 'De ratelrat' een warrig, flauw, onduidelijk politiefilmje is geworden, waar producent Frans Rasker geheel ten onrechte zijn geld in heeft gestoken. En ook Rasker is zo'n verschrikkelijk aardige man! Maar het is niet anders. Gelukkig heeft 'De aanslag' een Golden Globe gekregen, en slaat 'Flodder' qua opbrengst alle records. We kunnen het dus wel.

L. v O.

**ZOU BOTHA
WETEN DAT EEN
ZEBRA EVENVEEL
ZWARTE ALS WITTE
STREEPJES HEEFT?**

gedicht

De Chileense schilder Guillermo Núñez werd onder president Allende (1970-'73) directeur van het Museum voor Moderne Kunst in Santiago. Na de militaire staatsgreep werd hij gevangen genomen vanwege een tentoonstelling waarin de junta gehekeld werd. Het nevenstaand gedicht (gedateerd 19-10-1974) schreef hij in het concentratiekamp Puchuncavi en is één van de 32 gedichten uit de bundel 'Alleen de herinnering is niet voldoende. Chileense poëzie'. In deze bundel is plaats ingeruimd voor werk van bekende zangers en dichters als Victor Jara en Pablo Neruda, maar ook voor liederen van Indianen, anonieme gedichten, volksliedjes en poëzie van vluchtelingen en jongeren in Nederland.

De meeste gedichten zijn tweetalig opgenomen, in het Spaans en in het Nederlands. Over enkele onderwerpen zijn inleidende informatieve teksten geschreven: het land Chili, de functie van poëzie en volksmuziek, gevangenschap en de positie van Chileenen in Nederland. De bundel maakt deel uit van de serie 'Poëzie uit de derde wereld' en is een onderwijsuitgave. Maar ook geïnteresseerden in poëzie en vooral zij die kennis willen nemen van de culturele componenten van het Chileense verzet zullen veel van hun gading vinden in deze bundel. 'Alleen de herinnering is niet voldoende' onder redactie van Ida Sjouwerman e.a. is een uitgave van de Geus te Breda. Prijs f 16,90.

Misschien is er geen plaats meer voor poëzie
of voor schoonheid
de zoete bekoring van trieste namiddagen
het aroma van distels
Misschien moeten wij alleen maar uitschreeuwen
wat wij weten
laten zien wat wij meemaken;
de woorden vertrappen
verbranden
vernietigen
en woedend uitroepen
dat er temidden van zoveel doden
zoveel bloed
weinig plaats is voor poëzie
Of, misschien beter: beloven dat wij van poëzie
een geducht wapen zullen maken.

lezers schrijven

Over voetbal- en ander vandalisme

Zwaag, 22-1-'87

Beste redactie,

Reagerend op de bijdrage van Hans van Wissen over voetbalvandalisme wil ik eerst stellen dat ik de inhoud hiervan volledig onderschrijf.

Het verschil tussen voetbal- en andere vormen van vandalisme is dat het eerste meest 'en masse' gebeurt en het andere meer individueel of in kleine groepjes. In alle gevallen lijkt het mij te zijn reactie op actie.

Het inzetten van nog meer politie of M.E. is natuurlijk geen oplossing. Bij alle problemen gaat het altijd weer om drie belangrijke fasen, nl.

- het waarnemen van hetgeen er gebeurt,
- het opsporen van oorzaken en
- het vinden van oplossingen én die ook

werkelijk toepassen.

Welnu, het waarnemen is tot uit den treuren gedaan.

Oorzaken zijn er te over die bij heel veel jeugdigen onvrede oproepen.

In de eerste plaats natuurlijk het feit dat voor velen na het verlaten van school of opleiding géén plaats is in de samenleving. Sterker nog, voor velen zal er nooit een plaats vrij komen om normaal in de wereld der werkende volwassenen mee te kunnen doen. Afgeschreven!

Met betaald voetbal hebben we in verhoogde mate agressie (en gemeenheid) in het spel gebracht. Immers (betaald) voetbal is oorlog! Tegenstelling van zgn. randgroepjongeren ('t lijkt wel of we het over een soort krottenwijken hebben die tegen de grote steden aanleunen) tegenover hen die het maken met 500.000 nieuwe auto's per jaar en al wat haven of open water is volstouwen met dure jachten. En dure vakanties 'all over the world'. Verder bezuiniging op onderwijs en jeugdzorg!

De programma's op de T.V., ongeacht welk land, met almaar meer agressie en geweld. Waarin men elkaar probeert te overtreffen in raffinement en gemeenheid. Terwijl enerzijds, van overheidswege, niet anders wordt gedaan dan beknielen en bezuinigen, wordt anderzijds door de commercie druk uitgeoefend op de jeugd zo van: Die plaat moet je hebben en in die spijkerbroek moet je je kleden. Onbewust wordt de jeugd gemanipuleerd om de centen. En het meest frappante is dat wij volwassenen dit hele waanbeeld stap voor stap als normaal zijn gaan beschouwen. Niemand protesteert.

Er zal dus een andere koers ingeslagen moeten worden. Er moeten wegen worden gegaan waarbij ieder, ook de jeugd, dagelijks

ervaart erbij te horen en niet te kunnen worden gemist.

Voor al véél geld investeren in het creëren van mogelijkheden voor de jeugd. En veel mankracht. En dan ophouden te zeuren dat er geen geld voor is, want er is geld meer dan genoeg. (Desgewenst wil ik dat graag nader aantonen.) We willen het er alleen maar niet voor geven!

Sport en spel. Maar dan niet 22 spelers in het veld die een maximum aan gemeenheid bedrijven met 22.000 toeschouwers, die de agressie overnemen, maar deelname aan het spel door iedereen.

Dan natuurlijk veel meer knutsel- en montagewerk ter ontwikkeling van lichamelijke vaardigheden. En b.v. in schoolverband reeds veel meer werken aan de ontwikkeling van gezamenlijk werken en gezamenlijk de verantwoordelijkheden dragen. Maar hoe kunnen wij verantwoordelijkheid bij de jeugd veronderstellen, als wij voor diezelfde jeugd géén verantwoordelijkheid aanvaarden? En ook zullen wij de jeugd plichten mogen, nee moeten opleggen, maar dan niet gelijktijdig onszelf aan onze plichten onttrekken.

Tot slot nog één opmerking. Een oude wijsheid is: Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Dus zal er in de jeugd moeten worden geïnvesteerd. Dát is ons eerste belang.

Piet Blauw
(door de redactie ingekort)

Kinderspel bij Bruegel

Zonder twijfel mag Pieter Bruegel de Oude (ca. 1525-1569) een van de dominerende figuren worden genoemd van de Vlaamse schilderkunst. Hij was een zoon van het Vlaamse land en het Vlaamse volk. In al zijn verschijningsvormen heeft hij dit volk en dit land uitgebeeld in zijn tekeningen en schilderijen, waarop men nooit raakt uitkeken. In het bijzonder is Bruegels werk een heldere spiegel van leven en werken, van denken en fantaseren in de tijd waarin hij leefde.

Verondersteld wordt dat Bruegel rond 1545 zijn leertijd doorbracht in het atelier van Pieter Coecke te Antwerpen, met wiens dochter hij in 1563 in Brussel trouwde en alwaar hij zich vestigde. Kinderen treft men in vele composities van Bruegel aan.

Op zijn schilderij 'De strijd tussen Car-

naval en Vasten' (1559) bevinden zich vele kinderen. Zij spelen hun spel zonder zich wat aan te trekken van het leven rondom hen. Zoals kinderen van alle tijden dat hebben gedaan, soms ouderen imiterend, doch altijd vanuit een eigen gevoels- en gedachtenwereld. Het volgend jaar (1560) kwam zijn meesterwerk 'Kinderspelen' gereed, waarvan hieronder een bijzonder fraaie reproductie.

Wonderbaarlijk

'Kinderspelen' hangt, zoals zo vele van Bruegels schilderijen, in het Kunsthistorisch Museum van Wenen. Aartsherzog Ernst van Oostenrijk, die twee jaren stadhouder is geweest in de Zuidelijke Nederlanden (1593-1595), was een groot bewonderaar van Bruegels kunst en heeft heel wat van zijn werk verzameld. 'Kinderspelen' is een wonderbaarlijk schilderij, vooral als men het in kleur ziet. De grootte ervan is 118 bij 161 cm en er komen meer dan 200 kinderen op voor, die 84 verschillende spelletjes spelen. Vele hiervan zullen vooral ouderen zich nog wel herinneren, zoals hoepelen, wie komt er in mijn hokje?, kakkestoelemeie, winkeltje spelen, bellen blazen, bikkelen enz. Ik beseft dat de jeugd van vandaag de bekoring van het eenvoudige hoepelen, knikken, haasje over enz. niet meer zo ondergaat als de kinderen van vroeger, die

nu de ouderen zijn. En ook dat er geen ruimte meer is in de met auto's overvolle straten. Wellicht vinden ze trouwens spelletjes van vroeger te onnozel en moet het nu een Ivanhoe-uitrusting, een ruimtepak, een elektrische trein of Barbiepop zijn.

Oorspronkelijk

Hoe dan ook, Bruegel geeft ons, zoals trouwens in al zijn schilderijen een beeld van zijn wereld, nu meer dan vier eeuwen geleden. Zijn verlangen naar oorspronkelijkheid deed hem de ontdekker van het kind van zijn tijd zijn. Liefelijk waren deze kinderen niet. Wildebrassen waren het. Hun lichamen waren gedrongen, de gezichten grof. De kleding maakte hen tot miniatuur volwassenen. Het spel, misschien het enige waarin deze jeugd iets van haar fantasie en levensdrang kon leggen, werd met grote overgave beoefend. Het geheel is vervuld van een geschreeuw en een herrie, die alleen door het spel bezeten kinderen kunnen voortbrengen. Bruegel heeft in dit alles een orde gebracht, waardoor het mogelijk is, elke figuur afzonderlijk in zijn bewegingen gade te slaan.

In zichzelf besloten blijkt het kind, dat fel en innig leeft, onbewust van wat er buiten hem omgaat, met als enige betrekking zijn directe medespeler.

Jan Kooijman

Het schilderij 'Kinderspelen' uit 1560 van Pieter Bruegel de Oude

Rollen

Een patroon apart

Sprankelend water overal om me heen, een grote cementen bak voegt het koele heldere water vloeiend om mijn lichaam. Mijn vriendinnetje en ik staan er midden in. We geven ons uitgelaten over aan het spattende spel van het verkwikkende nat. Buiten slaat de tropische hitte genadeloos toe, binnen in de verkoelende ruimte stroomt onze jeugdige veerkracht tintelend tot in onze tenen. Zes jaar zijn we, puur, bloot, krachtig en onoverwinnelijk. Al stoeiend dompelen we elkaar onder, lijf aan lijf, snuivend en spetterend, een en al levenslust. Wij zijn wij, verbonden en toch apart, ik ben ik, zij is zij.

Dit dagelijks terugkerende waterfestijn in de tropen is meer dan alleen een hygiënische wasbeurt; voor ons kinderen is dit waterspel een uiting van onze levensbron, onze identiteit. We laven ons aan onszelf en elkaar. Wij spelen niet zomaar, wij spelen geen rol, wij zijn verbonden met onszelf, met elkaar, met het totaal, met de aarde. Wij zijn nog ongevormd, wij zijn open stromend van binnen naar buiten en met volle teugen genietend van het krachtenspel van lucht, water, leven, aarde en ons zelf. Al dartelend en buitlend rennen wij als jonge honden naar buiten. Zigzaggend tussen de bloemen en struiken als veertjes aan draadjes blote huid opgetild door de zon. Klanken barstensvol kleurrijke pracht boren zich een weg naar buiten. Al buitlend belanden we bij het achterhuis, de leefruimte van de bedienden. Geen van hen stoort zich aan ons. Schaterend maken we kontakt, babbelen erop los en daar stuiven we weer weg.

Een paar jaar later. De lagere school in Nederland. Meisjes en jongens krioelend en schetterend door elkaar heen op het schoolplein. Daar staat hij, Henkie, ongebonden, een grote blondstekelige kuif steekt uitdagend uit zijn voorhoofd omhoog het zonlicht tegemoet. Wij kijken elkaar aan. Zijn polderblauwe ogen lachen mij ondeugend toe. De cementen waterbak welt in mij op; de zon glinstert opnieuw in het water en duwt mij in een woordeloze stroom naar Henkie toe. Ik lach voluit. „Wil jij een toffie?” Henkie en ik rennen en buitlen, lijf aan lijf, verbonden en toch apart, wij zijn wij, ik ben ik, hij is hij. Opeens suizen woorden schril door de ijle lucht: „Ha, ha, Sylvia gaat met Henkie, Henkie gaat met Sylvia, Sylvia gaat met Henkie...!” Monotoon denderen de letters door me heen, letters samenklonterend tot beladen woorden. Ik begrijp deze taal niet. Mijn hersens malen koortsachtig,

wat wordt ermee bedoeld? Langzaam kruipt een brok onrust zwaar omhoog en vult mijn lijf met verstarring. Mijn lichaam steigert, wil de woorden afweren. Toch dringt tergend een vaag besef door van anders zijn, iets gedaan te hebben dat niet hoorde. Maar wat precies? Hulpeloos zoek ik het antwoord, ik ben buitengesloten en ik weet niet waarom. Mijn spelen met Henkie wordt afgekeurd, een afkeuring die onbegrijpelijk voor me is. Mijn gevoel van één zijn, mijn zijn wordt afgewezen door de groep. Pijn borrelt door mijn zenuwen, ik mag niet zijn zoals ik op dat moment wil zijn, ik moet anders handelen, ik wordt geacht iemand anders te zijn. Ik moet een rol spelen, een rol die voor mij bedacht is, een rol waarvan niet aan mij gevraagd is of ik die rol wel wil. Als meisje mag ik niet spontaan met de jongen Henkie spelen. Doe ik dat toch, dan doorbreek ik die ongeschreven code, dan word ik dus buitengesloten. Ik voldoe niet aan de voorgeschreven rol. De pijn maakt me weerbaar, woede verzamelt zich in mijn lijf. Henkie en ik spelen verder en schijnbaar moeiteloos dartelen we door. We voelen iets harder, we rennen sneller, we overschreeuwen onze pijn. We trotseren de groep, we passen ons niet aan, we hebben de ons toebedeelde rol niet gewild. We hebben gewonnen, maar we betalen een prijs, vanuit de pijn is de eerste weerstand geboren, het eerste vaag bewuste groefje is ingekerfd. Het begin van een patroon is ontstaan, onbewust maar toch ergens in onze geest schemerig zichtbaar.

Jaar in jaar uit wordt er regelmatig een aanslag op mijn identiteit, mijn manier van uitdrukking geven aan mezelf gepleegd. Als meisje en later als jonge vrouw wordt ik geacht o. a. lief, geduldig, invoelend, niet agressief, bescheiden, afhankelijk, ladylike te zijn. Like a lady, gelijk een vrouw. Welke vrouw? Wie ben ik? Wie heeft die vrouw geschapen? Niet ik. Naar welk beeld moest ik me voegen? Het werd steeds verwarrender. Naarmate ik ouder werd kwamen er meer rollen bij: de verleidelijke vrouw, de zorgzame echtgenote, de liefdevolle moeder. „Goh, ze is ook intelligent, leuk zo'n dochter, fijn zo'n echtgenote.” Maar wee, als ik mijn intelligentie gebruikte om te groeien aan mezelf, voor mezelf en door mezelf. Pats, ga terug naar je plaats, je aanrecht, Kinder, Kirche, Küche, je mag slim zijn, maar niet slimmer dan hij, de vader, de broer, de geliefde, de echtgenoot. Wist je dat niet, voelde je dat dan niet in alle vezels van je lijf? Dat is onze wet, de ongeschreven regel. Wil je overleven dan zul je je moeten aanpassen aan ons vrouwbeeld. Zo niet, dan wacht je een leven van leegte, kilte en eenzaamheid. De reclame, media schetterden op me in: pas je aan, wij weten hoe jij als vrouw moet zijn, wij mannen komen jou redden, „schat staat de Bokma koud”, wees mooi met de wilde frisheid van limoenen, wees een goede moeder door Pampers te gebruiken voor baby's biljetjes, gebruik Dubro voor een glanzende vaat, vernieuwde Persil met taed voor een stralend witte was! Ik moet deze artikelen gebruiken, hij in driedelig kostuum als

personifikatie van De Norm denkt de vernieuwde wasformule uit. Wat klaagt ze nu toch, ze heeft toch alles wat haar hartje begeert? Een man die voor haar zorgt, een maatschappij die haar van alle gemakken voorziet in het huishouden.

Ik verzet me, eerst openlijk en fel. De groeve uit mijn jeugd wordt dieper, het patroon wordt een netwerk van patronen, sierlijk subtiel in elkaar verweven, een kluwen wol verstrikt in zijn eigen draden. Sluipenderwijs verandert mijn verzet van open strijd naar een indirect netwerk van loopgraven. Ik weet niet meer wat ik voel, wat ik denk te voelen, wat ik behoor te voelen, maar toch... De signalen vanuit mijn ziel, mijn kern blijven komen, indirect zeurderig in mijn lijf; een hoofdpijn hier, een rugpijn daar, matheid, depressie, desinteresse, moe altijd maar moe. Ik ga nog harder hollen, probeer mijn rollen nog beter te spelen. Binnen in me groeit een kind, buiten aan me groeit een man plus carrière en ik groei leeg in de ander, voor de ander, sterf langzaam af.

Ik ren me rot van rol naar rol, mijn lijf protesteert steeds feller, maar mijn afweermechanismen zijn ingekankerde patronen geworden om mijn pijngroeven niet te voelen. Alleen zo kan ik mijn rollen vlekkeloos spelen. De wortels van mijn levensbron raken verzadigd van het giftige sap van mijn rollenspel. Ze transformeren tot een wekige blubberige massa, mijn wortels sterven zieltogend. Ik vloei leeg, er blijft slechts een omhulsel over, ik vervaag, mijn rollen hebben mij overgenomen, ik word verleefd.

De explosie komt toch nog onverwacht. Ik zie mezelf hangen aan mijn nagels aan de rand van een put. Onder mij een stinkende zwarte brij. Mijn rollen en patronen grijnzen mij wellustig toe, graaien naar mijn benen en proberen me los te rukken van de rand. Opeens een heldere flits in mijn hoofd; daaruit daalt de cementen waterbak overvloedig gevuld met glinsterend zonnewater in mijn lijf. Porie voor porie wordt mijn huid gevoed met parelende druppeltjes zon. Het lichte warme water zuigt stukje bij beetje het giftige sap uit mijn wortels, mijn bron wordt druppel voor druppel gezuiverd. Mijn rollen, gewassen in mijn Persil vernieuwd met zonnewater, krimpen in tot belachelijke minitruitjes. Ik lach voluit en ik word licht. Ik besluit mijn rollen, een patroon apart af te leggen, d raadje voor draadje uit te rafelen. Ik durf nu de pijn te ondergaan, ik ga worden wie ik ben, verbonden en toch apart, want ik ben ik en zij zijn zij.

Sylvia Koenders

Van confectie naar maatkleding voor enkelen

Kanttekeningen bij de nota van Van Houwelingen

Op 5 november 1986 had mijn vrouw het al gelezen. We zouden eindelijk andere kleding krijgen. Niet meer van die Volendammer uniformbroeken, maar echte maatkleding. Geen confectie meer!

De staatssecretaris had gesproken. Zoals gewoonlijk moet je zoiets uit de dagbladen halen, want t.a.v. het personeel lag er een embargo op tot 4-11-1986 15.00 uur. We hebben dus belangenbehartigers, maar die mogen niets zeggen. Wel al de mogelijke nieuwsbladen waren voorzien van brief nummer D85/355/34122 met het onderwerp 'Personeelsbeleid bij Defensie'.

Zo gaat het natuurlijk altijd. Een staatssecretaris is afhankelijk van de stemmers op zijn politieke partij. Hij wordt jammer genoeg niet gekozen door het personeel van Defensie. Dus moet hij het hebben van de media. Het volk moet 'bespeeld' worden, met het personeel wordt 'gespeeld'. Zodoende dus.

Toegegeven, het is natuurlijk de juiste manier om een tweetal massa's die kant op te sturen die je denkt nodig te hebben om datgene wat de politiek denkt te moeten doen, te kunnen doen. In het stuk is door kenners de hand van een gestudeerd massapsycholoog te herkennen.

Lijgend voorwerp

De nieuwsbladen echter hebben niet laten zien dat het personeel van Defensie in deze het 'lijgend' voorwerp gaat worden. Als ze dat al niet altijd geweest is. Kenners hebben dit al jaren zien aankomen en in de literatuur wordt dit 'lij-

dend' voorwerp zijn, van het Defensiepersoneel ook meerdere malen genoemd. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon.

Prins Maurits sprak al in 1654 van de taak van de sergeant. Te zorgen voor de exercitie-opleiding, het toezicht houden op de bewapening en de wachtdiensten. Daarnaast was de onderofficier ook nog oppasser van de officieren van de compagnie. En in $\pm$ 1800 werd er van de onderofficieren al gevergd dat hij een ontwikkeling had welke stond op het niveau van het lagere school onderwijs. Nog maar niet eens gesproken over de korporaals en jonge officieren.

Nu zal het weer anders worden. Het personeelsbeleid moet worden omgebogen in de richting van de ontwikkeling van de 'human resources'. Gelukkig wordt er meteen uitgelegd wat de staatssecretaris hieronder verstaat. Het zoveel als mogelijk stimuleren en gebruik maken van de menselijke kennis,

*'Fair is foul, and foul is fair
Hover through the fog and filthy air'
The three witches in Macbeth*

vaardigheden en inzet van de man. Maar vergeet niet dat een ander wel bepaalt wat er onder zoveel als mogelijk moet worden verstaan. Denk niet dat er werkelijk voor een ieder het 'juiste man op de juiste plaats' zal gaan gelden. Wel voor hen waar Defensie om zit te springen. Zij zullen het organisatiebelang mogen bevorderen met hun eigen ontplooiing. Maar wel een aan het organisatiebelang gekoppelde ontplooiing. En wat gebeurt er met de vele overblijvende militairen? Niks. Gewoon blijven waar je zit. En eventueel geslechte barrières zullen weer worden opgetrokken!

Horizontaal instromen

En als er veel nodig zijn van een bepaalde soort laat de staatssecretaris ze gewoon horizontaal instromen. Een jaar militaire vorming en daar staat je baas! Ook nog een rang hoger, daar kom jij niet voor in aanmerking. Maar je hebt wel jaren voor soldaatje gespeeld, oefeningen, wachtdiensten gedraaid, verhuizingen, cursussen en buitenlandse trips, overplaatsingen etc. moeten meemaken/doormaken.

Je bent gewoon niet goed genoeg. De ander blijkbaar wel, heeft vier jaar op z'n vaders kosten gestudeerd en Defensie belooft hem daarvoor. Jij bent één van die mensen die Defensie de laatste jaren draaiende hebt gehouden, maar toevallig hebben ze jou niet nodig. Of je opleiding is 'ouderwets'.

Natuurlijk wordt het geheel netjes verpakt in termen van 'geïntegreerd Defensiebeleid', 'technologische en demografische ontwikkelingen' en 'introductie van moderne wapensystemen'. Zie dat maar als verkooppraatjes t.b.v. de politiek. Het Defensiepersoneel dient beter te weten. Allemaal prachtig mooie volzinnen, prachtig geformuleerd en in de juiste kanalen geventileerd. Natuurlijk met een paar netjes ingepakte zoethouders om de zittende beroepsmilitairen in de juiste pas te laten marcheren. '... niet het karakter van een plotselinge breuk met het verleden. Het gaat om een geleidelijke ombuiging, waarbij in overgangperiodes rekening wordt gehouden met bij het per-

Staatssecretaris J. v. Houwelingen met de voormalige inspecteur generaal der krijgsmacht lt.gen. T. J. de Geus tijdens de officiële ingebruikname van het nieuwe Coornherthuis op 16 maart 1982 in Zeist.

soneel gewekte verwachtingen.' Heb maar vertrouwen, het komt allemaal wel goed! Komt u zo'n uitdrukking ook bekend voor? Speelt de luchtmachtkapel niet iets in die stijl?

Functie-eisen

Laten we er eens dieper op ingaan, al heeft u natuurlijk de commentaren in de nieuwsbladen al verslonden. 'Computerdeskundige hoeft geen sokken te tellen!' (Nee, hij wordt gewoon infanterist.) 'Het gesloten personeelssysteem vormt nogal eens een belemmering om de juiste mensen op de juiste plaatsen te krijgen.

Dit is een zuiver theoretische benadering. Iedere onderdeelcommandant heeft de mogelijkheid personeel in te delen. Hij hoeft het alleen maar te melden in de dagelijkse personeelsmutatie en als hij er na drie weken niets van hoort mag deze plaatsing als permanent worden gezien.

Nee, hier wordt bedoeld de in het huidige systeem bestaande barrières, die het gevolg zijn van een strikte handhaving van een traditionele categorie-indeling en die een beperkt gebruik van andere instroommogelijkheden veroorzaken. Dat moet blijkbaar anders.

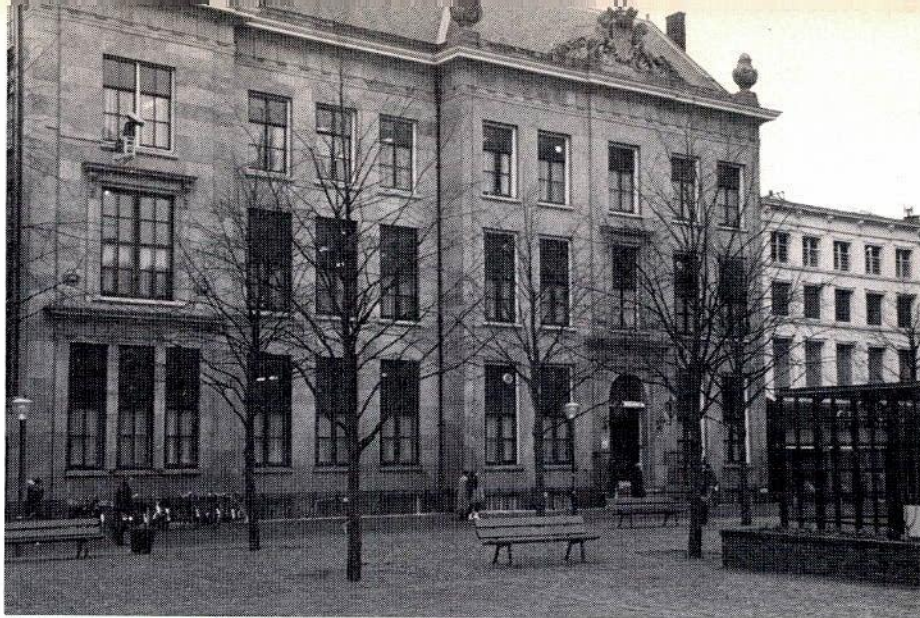
Niet de herkomst of voorgeschiedenis van een individu telt voor een plaatsing. Nee, het voldoen aan de functie-eisen dient het bepalende criterium te zijn. Als er dus straks 18 sergeanten majoor bij de Koninklijke Landmacht officier worden, komt dit gewoon omdat er een tekort is aan officieren in de electronica functies. Maar al ben je nog zo'n goed infanterist, je komt niet in aanmerking. En we hebben in het dienstvak Infanterie blijkbaar meer infanteristen nodig dan officieren. Dus blijf je toch een goed infanterist! Ze hebben je toch nooit iets anders beloofd?

Arbeidsplaatsen

Dus ruimer horizontaal instromen. Klaar, dat is de oplossing. Meer mogelijkheden voor het toekennen van extra rangen/of salarisanciënteiten.

Maar hoe zit het dan met de al zittende MTS-ers? Zij die al jaren meedraaien? Komen zij ook in aanmerking voor deze toegezegde extra's? Of voldoen ze niet aan het nu geldende niveau van civiele opleidingen? Worden ook zij beloond voor al die jaren van hard werken om een bijna failliete Defensie op gang te houden? Hard werken omdat er geen materieel is, omdat er veel te weinig personeel is? Weet de staatssecretaris wel hoe hard het zittend personeel moet werken om te zorgen dat Defensie zijn gestelde taak kan volbrengen?

'Hebt vertrouwen, het wordt allemaal anders en beter!' Hoorden we ook in 1982 toen we begonnen met de inhoudingswet. We leverden in voor arbeidsplaatsen. Plaatsen zijn er nu wel. Een kwestie van even rekenen. Maar opgevoeld nog steeds niet. En nog steeds inleveren. 'Het wordt allemaal anders, beter!'

Het ministerie van Defensie, Plein 4 in Den Haag.

Generalleutnant Ebelhard Eimler, inspecteur van de Luftwaffe zegt het zo mooi: „Wenn ich nichts sage, ist schon alles in Ordnung.“

Er wordt al jaren geklaagd over een slecht of helemaal geen personeelsbeleid bij Defensie. Het enige wat het systeem doet is rangen aan stoelen koppelen in plaats van mensen aan werk. Op ieder niveau.

Ja maar, zegt de staatssecretaris, dat komt door het blokbevorderingssysteem. Twee maal per jaar worden er nu nog een sloot onderofficieren bevorderd, maar functies in die groten getale zijn er niet. Werk echter zat. Maar dat kan niet, het wordt opgelost als een soort parkeergarage. Zet ze maar boven de sterkte.

Dat er gewerkt moet worden dat telt niet. Mensen bij Defensie met zo'n rang werken niet, maar geven leiding. Waaraan is niet van belang, werkers zijn er niet, maar daar komen straks wel dienstplichtigen voor.

Gemotiveerde mensen worden gewoon uitgerangeerd. Zal dat nu veranderen? Misschien in 1993. Vergeet dan niet, dat pas in het midden van de zestiger jaren de UKW-leeftijd van 55 jaar werd ingevoerd. En nu al gaan er stemmen op dat te veranderen. Terwijl er nog geen militair is, die op grond van deze regeling in dienst is gekomen en met UKW is gegaan.

Plaatsingsbeleid

Het kan snel weer veranderen. Voor dat het 1993 is kan er nog heel wat gebeuren. Niets is zeker bij Defensie en dat is zelfs niet zeker. Kijk naar de wet bevordering en ontslag beroepsofficieren 1985, het AMAR en het nieuwe beoordelingssysteem. Nog amper droog van de drukpers en nu alweer aan structurele veranderingen toe.

Nu hoor ik velen zeggen: „Er staat toch wel iets positiefs in? Er komt flexibiliteit in het bevorderingssysteem!“ Ja hoor, individuele voorkeuren moeten in het plaatsingsbeleid doorwerken. Met de betrokkene wordt nu overleg gevoerd voorafgaande aan zijn verplaatsing. Zijn individuele voorkeuren moe-

ten nadrukkelijker in het plaatsingsbeleid doorwerken.

Maar eigenlijk is dat altijd al zo geweest. De voorkeurslijsten zijn een ieder bekend. Daarop mocht je aangeven wat je voorkeur was. Belangstellingsregistratie was er altijd al. En je moet zodanig ingedeeld worden dat je capaciteiten zo goed mogelijk kunnen worden benut!

Dus dat zal nu beter worden? Zou het organisatiebelang niet voorgaan? Voor de enkeling misschien niet, maar straks als alle functies zijn ingevuld, horizontaal ingestroomd of niet, wat dan? Wat dan voor die mensen die nog over zijn? Goed je best doen, je mag straks, ter stimulering van de persoonlijke ontplooiing een zelfstudie starten. Wel in het belang van de dienst natuurlijk en in je eigen tijd.

Beloning

Gelukkig zal er een betere geldelijke vergoeding komen. Die hebben we eerst allemaal zelf moeten opbrengen met al die inhoudingen en niet gekregen prijscompensaties. Net zoals de om zich heen grijpende beloningen. 'Eigen geld!' En nog goedkoper dan een algemene loonronde waar we al jaren op zitten te wachten.

Het moet wat opleveren of op z'n minst quite spelen. Het moet personeel opleveren. De werving moet weer op gang komen. Dat doe je op deze manier. Dan komen ze wel. En om de motivatie op gang te houden houd je ze steeds een wortel voor. Lopen ze wat te langzaam, dan maak je die wortel wat groter.

Of je geeft 10% van het personeel een beloning, gegarandeerd dat er zeker 80% harder gaat werken om ook beloond te worden. Nogmaals Ebelhard Eimler: „Meerdere zullen iedere mogelijkheid benutten om door middel van lof en erkenning de ondergeschikten te bevestigen en aan te sporen.“

Voor de massa wil dat zeggen: „Een schouderklopje is meer waard dan een tientje in het loonzakje!“

Pieter de Jager

1987: Het jaar van de Noordzee

Effecten van vervuiling onmiskenbaar

In november 1987 zullen de milieuministers van de Noordzeestaten in Londen bijeenkomen, voor de tweede maal in de geschiedenis. De eerste conferentie werd gehouden in november 1984 te Bremen, die toen werd afgesloten met een gemeenschappelijke verklaring vol goede voornemens. Helaas is er van deze voornemens weinig terecht gekomen. De vervuiling van de Noordzee gaat in hetzelfde tempo door en de effecten hiervan worden steeds ernstiger; reden voor Greenpeace om in 1987 alle aandacht op de Noordzee te vestigen en de politiek te confronteren met haar onwil en onmacht.

31 oktober en 1 november 1984. Bremen (West-Duitsland) is het toneel van de eerste milieuministers-conferentie van de Noordzeestaten. De deelnemende landen waren alle Noordzeestaten, te weten België, Denemarken, Frankrijk, Nederland, Noorwegen, Groot-Brittannië, West-Duitsland en Zweden, waarvan de milieuministers aanwezig waren. Ook was er een vertegenwoordiger van de Europese Commissie.

De conferentie duurde twee dagen en werd afgesloten met een gemeenschappelijke verklaring waarvan de belangrijkste uitspraken zijn:

- 'De deelnemers gaan ermee akkoord dat tijdig preventieve maatregelen worden genomen om de kwaliteit van de Noordzee te handhaven en zij zullen hierin nauw samenwerken.'
- 'Zij benadrukken dat extra aandacht moet worden besteed aan in het bijzonder de Waddenzee, die van belang is voor de gehele Noordzee.'
- 'Zich ervan bewust zijnde dat schade aan het zeemilieu onomkeerbaar kan zijn, of slechts te herstellen tegen zeer hoge kosten, wat bovendien erg lang zal duren, moeten de kuststaten van de Europese Gemeenschap niet wachten tot de schadelijke effecten bewezen zijn, voordat zij actie ondernemen.'
- 'Wanneer er voldoende bekend is

moet, uit veiligheidsoverwegingen, een strikte beperking van de uitstoot van vervuilende stoffen aan de bron worden opgelegd.'

Onwil?

Deze citaten geven de veelbelovende politieke wil weer van de acht Noordzeestaten. Dat het uitspreken van een dergelijke politieke wil iets totaal anders is dan de daadwerkelijke uitwerking daarvan, dat is helaas in de historie al veel vaker voorgekomen. Hoewel, in dit geval gaat deze uitspraak niet voor alle landen op.

Op milieugebied zijn West-Duitsland en Nederland het meest vooruitstrevend en deze landen zijn bezig een beleid neer te zetten dat over het algemeen de goedkeuring wel kan wegdragen. Er wordt hard gewerkt aan de beëindiging van de directe dumpingen op zee en ook de bestrijding van de rivierenvervuiling kent een hoge prioriteit. Concreet heeft het beleid nog niets opgeleverd, maar het zal zeker over een paar jaar zijn vruchten gaan afwerpen. Er is bijvoorbeeld lang gewerkt aan de beëindiging van de dumpingen van titaandioxyde-afvalzuur voor de kust van Hoek van Holland door de Duitse bedrijven Kronos Titan en Pigment Chemie.

Als alles volgens plan verloopt – en daar ziet het wel naar uit – zijn deze dumpingen in de loop van 1988/1989 afgelopen.

Een van de grootste boosdoeners is echter België. Onze zuiderburen lopen ver achter met het ontwikkelen van een milieubeleid. Wat daar allemaal nog mogelijk is, daarvan rijzen de haren te berge. Dumpingen op zee gaan nog gewoon door zonder dat er enig uitzicht is op beëindiging daarvan. Aan de lozingen op de rivieren wordt geen enkele beperking opgelegd en daar waar er beperkende vergunningen voor afgegeven zijn, is de controle op de naleving hiervan nihil.

Engeland

Maar er bestaat altijd nog slechter dan slecht en deze twijfelachtige eer valt Groot-Brittannië te beurt. De achterliggende filosofie van de houding van de Engelsen is, dat men op basis van de huidige beschikbare gegevens niet tot de conclusie kan komen dat er een belangrijke bedreiging van het Noordzee-oecosysteem bestaat. Wel wordt er geconstateerd dat er in een aantal kustgebieden en estuaria schade is toegebracht, maar dat de economische schade daaraan toch nog onzeker is. Dat men tot deze conclusie heeft kunnen komen is niet zo verwonderlijk, omdat de onderzoeksinspanningen in vergelijking met andere Noordzeestaten niets voorstellen en omdat de Engelsen niet verder kijken dan hun eigen kustlijn lang is.

Voor het gemak gaan we er verder van uit dat door de stromingen al het water van de Noordzee één maal per jaar wordt ververst en dat daardoor de gevolgen van de vervuiling beperkt zullen blijven. Daarbij wordt simpelweg over het hoofd gezien dat de vervuiling door de waterstroom naar het westen wordt afgevoerd, en dus naar de Nederlandse, Deense en Duitse kusten. De gemiddelde verblijftijd van het water is inderdaad 1 jaar, maar in de kustgebieden waar het water tot rust komt, zoals langs de Nederlandse kust, in de Waddenzee en de Duitse Bocht, maar ook bij de Doggersbank midden in de Noordzee, slaat de vervuiling op de bodem neer en kan de verblijftijd soms tot meer dan drie jaar oplopen.

De zee als vuilnisbak

Groot-Brittannië ziet met zijn lange kustlijn en sterke getijdebewegingen

De Amoco Cadiz breekt voor de kust van Engeland in 1982. Het Noordzeeverkeer wordt ieder jaar intensiever – en de kans op ongelukken dus groter.

Foto: Klein/Greenpeace

zowel economische als milieuvorderen, indien gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid die de zee biedt om afval op te nemen. Dit is de bekende kortzichtige Britse visie: het land presteert het zelfs het verschijnsel zure regen te ontkennen, omdat ze er geen last van hebben. Meer dan 50% van de totale hoeveelheid lood die in de Noordzee terecht komt, is afkomstig van Groot-Brittannië. Wat betreft de meeste zware metalen is Engeland door haar dumpingen en lozingen verantwoordelijk voor meer dan 50% van de totale vervuiling van de zuidelijke Noordzee.

De grote nucleaire opwerkingsfabriek in Sellafield (voorheen Windscale) loost direct in het water van de Ierse Zee. Door de gehele Noordzee is dit radioactief afval te volgen, ook voor onze kust. De concentraties zijn nu nog relatief laag maar bij een grote ramp zullen de radioactieve producten dezelfde weg volgen en dan wel grote gevolgen hebben.

Groot-Brittannië onttrekt zich aan haar verantwoordelijkheden ten aanzien van het Noordzeemilieu maar ook ten aanzien van de omringende Noordzeestaten. Men vindt de bewijzen voor een aantasting van het Noordzee-oecosysteem niet voldoende en men zal dan ook geen maatregelen treffen om het risico van een aantasting te verkleinen. Het hanteren van het zogenaamde 'Vorsorgeprincipe', zoals West-Duitsland dat voorstaat (dat wil zeggen, voorkomen is beter dan genezen), daar wil men niet aan. Ook de redenering dat aantasting van kustwateren onvermijdelijk zal leiden tot aantasting van het gehele Noordzee-oecosysteem, daar heeft men kennelijk nog nooit van gehoord.

Signalen...

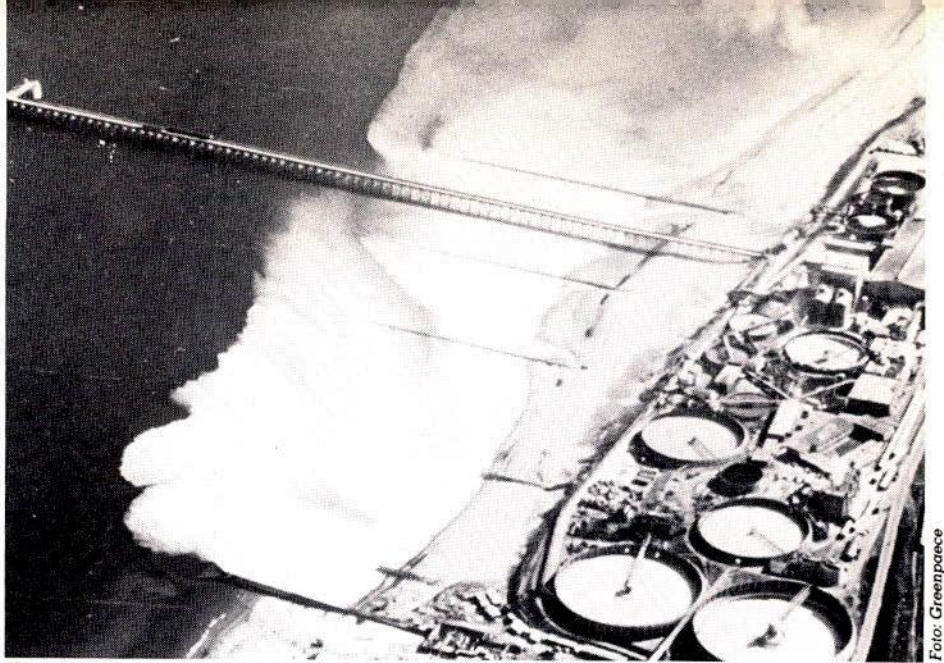
Dat het op dit moment ernst is met het Noordzee-oecosysteem en dat de signalen van ernstige verstoringen er zijn, moge blijken uit het volgende:

- In grote delen van de Noordzee worden van een aantal stoffen (die van nature wel in de Noordzee voorkomen), hoeveelheden gemeten die niet natuurlijk meer zijn; voor meer dan de helft zijn ze daar door de mens in gebracht.
- Er komen in de Noordzee veel stoffen voor die er niet in thuishoren, zoals de organische microverontreinigingen PCB's en drins.
- In bepaalde delen van de Noordzee als de Duitse Bocht en voor de Deense kust is het zuurstofgehalte gedaald tot nul, waardoor leven er praktisch onmogelijk is, en er grote vissterfte optreedt.
- In gebieden waar het zeewater tot rust komt en het vuil kan uitzakken (zoals in de Waddenzee en de kustwateren) wordt een opeenhoping van schadelijke stoffen in zowel de bodem als in de organismen waargenomen).

...en gevolgen

De gevolgen voor het dierlijk leven in deze gebieden zijn dan ook niet uitgesloten:

- De zeehondenpopulatie in de Wad-

Wat er rondom de Noordzee gebeurt is niet rozegeur of maneschijn te noemen.

denzee is de laatste tientallen jaren gedeceimeerd. Men heeft er jaren over gedaan om tot de conclusie te komen dat de voornaamste oorzaak van de afname door PCB's werd veroorzaakt (omdat deze stof de vruchtbaarheid van de dieren aantast). De huidige populatie kan slechts blijven voortbestaan door aanwas vanuit voornamelijk de Deense Waddenzee.

- Er is een toename van visziektes geconstateerd in de kustwateren. Bij platvissen als de bot en de schar kan het percentage door kanker aangetaste vissen op sommige sterk vervuilde plaatsen oplopen tot 40%, afhankelijk van de jaarklasse van de vis.

De bruinvis en de tuimelaar zijn nagenoeg verdwenen uit de zuidelijke Noordzee. Het verdwijnen van deze dieren baart grote zorgen, omdat zij bovenaan in de voedselketen staan en daardoor aangeven hoe het met het zeemilieu is gesteld. Voor zover nu bekend, is het nagenoeg verdwijnen van deze beide dieren enerzijds een gevolg van de vervuiling van met name de kustwateren anderzijds speelt de visserij ook een rol, doordat deze dieren vaak in de visnetten verstrikt raken.

- De concentraties zware metalen in de diverse zeorganismen, met name in mosselen in bepaalde gebieden, zijn te hoog.
- De concentraties van stoffen die van nature niet thuis horen in de Noordzee, zoals de organische microverontreinigingen PCB's, zijn 10 tot 30 maal zo hoog in warmbloedige dieren als in het plankton. Hoge concentraties zijn gevonden in de lever van bot.

Er wordt aangenomen, en niet ten onrechte, dat het natuurlijk systeem zich voor een deel kan aanpassen aan veranderende omstandigheden. Maar er kan ooit een moment komen dat er een bepaalde grens overschreden wordt, een grens die niet te voorspellen valt, en dan zijn de gevolgen onomkeerbaar. Ook is het zo, dat door de opeenhoping en sedimentatie van de diverse stoffen in de Noordzee, de gevolgen over zeer lange periodes (tientallen jaren) nog te

merken zullen zijn.

Redenen om zeer bezorgd te zijn over de toekomst van het Noordzeemilieu. Redenen om niet nog meer rapporten en onderzoeken af te wachten. Redenen om niet te wachten met het nemen van maatregelen tot de schadelijke effecten bewezen zijn. Redenen voor Greenpeace om in 1987 alle aandacht te richten op de Noordzee.

Greenpeace

De *Beluga* maakt in 1987 een tour door de aan de Noordzee grenzende landen. Men begint in de Baltische Zee, waarna de Greenpeace-boot naar Denemarken, Duitsland, Nederland, België, Frankrijk en uiteindelijk Engeland vaart. Er wordt op gewezen dat, en ook in welke mate, elk land bijdraagt aan de dreigende ondergang van de Noordzee via de rivieren. Ook zullen er met de *Sirius* directe acties worden gevoerd tegen de lozingen en dumpingen op de Noordzee zelf. Uiteindelijk moet dit alles omstreeks oktober/november uitmonden in een grootse campagne, gericht tegen de grootste vervuiler van de Noordzee, Groot-Brittannië.

En als, in datzelfde Engeland, de milieu-ministers van de Noordzeestaten in november bijeenkomen en naar verwachting zullen verklaren dat alles rozegeur en maneschijn is, dan zullen ze worden geconfronteerd met de geur van van rottende vissen en dode zeehonden, als tastbaar bewijs voor hun holle woorden en de werkelijke stand van zaken van het Noordzeemilieu.

De Noordzeeklok staat op vijf voor twaalf en van de laatste vijf minuten moeten we elke seconde gebruiken. Langer uitstel van maatregelen en handelend optreden kan niet meer. De tijd is tegen ons.

Henk Kersten

(Overgenomen uit het kwartaalblad Greenpeace, 1986 nr.4).

Donateur worden van Greenpeace, incl. abonnee op het blad, kan door storting van minimaal f 10,- op giro nr. 2526009 t.n.v. Greenpeace Nederland te Amsterdam o.v.v. 'nieuwe donateur'.

Mariniers

Begin 1985 werd in 'Houwe Zo' (het lijfblad van de oud-mariniers) een oproep geplaatst om albumkiekjes ter beschikking te stellen voor een op te zetten tentoonstelling over 40 jaar Marinier. Bergen losse foto's tot complete albums toe werden toege-

zonden. Voor de grote reünie, eind 1985, werd uit deze oogst zo'n 25 strekkende meter fotowerk geselecteerd. Het zien van en vooral de reacties op deze fotoverzameling vormden de aanleiding uit dit materiaal een fotoboek samen te stellen. Aldus ontstond 'De Mariniersbrigade te kiek'. Een door de directeur van het Mariniersmuseum, C. B. Nicolas, samengesteld fotoboek van de Mariniersbrigade in de tijd van de opleiding in de Verenigde Staten en in Nederland, de tijdelijke plaatsing in Ladang Geddes (Malakka) tot en met het overnemen van de Engelse beveiligingslinie rond Soerabaja op Java (maart 1946). Een sfeervol fotoboek - niet het minst door de zelfgemaakte kiekjes - vol waardevolle herinneringen niet alleen voor de marinier van toen. 'De Mariniersbrigade te kiek' door C. B. Nicolas (samenst.) is een uitgave van Omega Boek te Amsterdam. Prijs f 29,50.

Fantasy

Ook al wist Tolkien met zijn 'In de ban van de ring' velen te boeien, toch blijft het fantasy-genre het stiefkind van de literatuur. De Amerikaan Stephen Donaldson heeft met zijn over de gehele wereld bekende schepping 'De kroniek van Thomas Covenant' getracht daar het nodige aan te veranderen. Uit een van de zes delen van dit fantasy-meesterwerk was (om technische re-

denen) het opzichzelf staande verhaal 'Guldenvuur' weggelaten. Een goede zaak dat de Nederlandse uitgever van deze kronieken nu ook deze episode als los deeltje op de markt heeft gebracht.

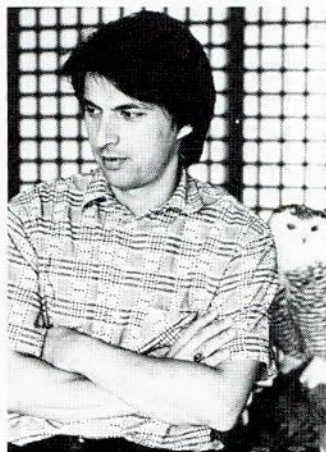
'Guldenvuur' is het verhaal van de bloedwacht Korik, de Heren Shetra en Hyrim en hun gezelschap op weg naar het verre Zeebereik, het domein van de thuisloze reuzen. Deze tocht voert hen door het geheimzinnige en vijandige Grimmerdoor Woud, waar Heer Veils trawanten hen beloeien en belagen.

Dat Donaldson bijzonder knap en meeslepend kan schrijven bewijst hij eveneens in de bundel fantasy-verhalen 'Dochter der Regalen'. Dit boek bevat een zevental fantastische verhalen die, hoe verschillend ook van opzet en inhoud, één ding gemeen hebben: ze boeien van begin tot eind.

'Guldenvuur' en 'Dochter der Regalen' door Stephen Donaldson zijn uitgaven van Sirius en Sidearius te Den Haag. Prijs resp. f 9,50 en 27,50.

Opmerkelijk debuut

De titel van Glenn Pennocks roman 'De weg van de kat' is aan de Oosterse filosofie ontleend. De eerste helft van deze debuutroman is te beschouwen als een klassieke historische roman. Daarna gaat deze langzaam over in een magische vertelling vol symboliek. Allard Wiggers trekt, kort na het overlijden van zijn vader, aan het begin van de 20e eeuw, met een expeditie van het Nederlandse leger naar Atjeh. Tijdens de zware tocht raakt Allard gewond en wordt afgevoerd met een evacuatietransport. Het konvooi verdwaalt en geraakt in vijandelijk gebied. Daar wordt men overvallen door inlanders en gevangen genomen. Met een kameraad weet Al-

lard te ontvluchten. Belandt uiteindelijk met een Portugees koopvaardijchip in een cyloon, wordt gered door een visser en op een paradijselijk eiland aan land gebracht. Wanneer hij is opgeknapt en hij zich de taal wat eigen heeft gemaakt, wordt hij door de schone inheemse Se-Tuleis tot haar levensgezel verkozen. De vreugde duurt kort. Een gek geworden eilander doodt o.a. zijn vrouw en de leidster van de groep. Allard (die inmiddels Shin, de Onvernietigbare, heet) wordt aangewezen tot haar opvolgster. Uitgerust met de Heilige Kris begint Allard aan een nieuwe reis en krijgt de roman mythische trekken.

Mede door de eigentijdse toon blijft het verhaal boeien en blijkt het uiteindelijk ook nog knap in elkaar te zitten. Een opmerkelijk debuut!

'De weg van de kat' door Glenn Pennock verscheen bij 'In de Knipscheer' te Haarlem. Prijs f 29,50.

Eerste Wereldoorlog

Algemeen is de opvatting dat de loopgraven uit de 1e W.O. en de atombommen op Hiroshima en Nagasaki uit de 2e W.O., duidelijkst de waanzin van de oorlog demonstrenen. Dat gegeven ligt ongetwijfeld ten grondslag aan het feit dat er over de 1e W.O. steeds maar weer boeken blijven uitkomen. Zo verscheen onlangs 'De laatste zondag. De aanslag van Serajewo, 1914', door Milo Dor. Zoals de titel al aangeeft gaat het deze keer niet over de beruchte loopgraven (die letterlijk graven werden voor honderdduizenden), maar over de directe aanleiding tot het uitbreken van de 1e W.O. Dat was de moord (28-6-1914) op de Oostenrijkse troonopvolger aarts-hertog Frans Ferdinand door de 19-jarige Bosnische nationalist Gavrilo Princip. Milo Dor analyseert aan de hand van niet eerder gepubliceerde processtukken de aanslag, de toedracht van deze daad en de identiteit van de daders. Daarnaast gaat hij in op de achtergronden en de motieven van de betrokkenen en de reacties van de gedupeerden. Dit alles wordt de lezer aangeleverd via de hoofdpersoon van dit boek, rechter-kommissaris Leo Pfeffer. Door deze centrale figuur wat te romantiseren laat de auteur dit boek lezen als een roman.

'De laatste Zondag' door Milo Dor is een uitgave van Hollandia te Baarn. Prijs f 24,90.

El Salvador

In september 1983 vertrokken de Belgische journaliste Karin Lievens en haar vriend, de arts S. naar El Salvador, alwaar ze zich aansloten bij de guerrilla. In het boek 'De vijfde etage van de vreugde' vertelt Lievens hoe ze drie jaar lang met de guerrillastrijders optrok, zwervend tussen bevrijd gebied en de gevechtszones. Het gaat over haar

werkzaamheden voor Radio Venceremos, over de alfabetiseringscampagnes, het dagelijks, harde leven in het verzet en de optredens met haar toneelgroep in het bevrijd gebied van El Salvador. Indringend beschrijft ze hoe het voelt als buitenlandse mee te werken aan een bevrijdingsstrijd in de Derde Wereld.

Uiteindelijk keert ze, fysiek naar de knoppen, naar België terug: een kogel heeft haar heup verbrijzeld. Geestelijk is ze echter ongebroken en er meer dan ooit van overtuigd „dat de strijd van het Salvadoraanse volk een juiste strijd is“. Een boeiend getuigenis over de guerrilla en een regelrecht pleidooi tegen de Amerikaanse inmenging in dit deel van de wereld.

'De vijfde etage van de vreugde' door Karin Lievens werd uitgegeven door EPO te Berchem (België). Verspreiding voor Nederland: Uitg. de Geus, Postbus 1878, 4801 BW Breda. Prijs f 29,50.

Charta '77

Van de bekendste woordvoerder van de Tsjechoslowaakse mensenrechtenbeweging Charta '77, Václav Havel (aan wie in 1986 de Erasmusprijs werd toegekend), verscheen kort geleden zijn 'Poging om in de waarheid te leven'.

Havel begint dit essay over Charta '77 met een groenteman die een kaartje met de leuze 'Proletariërs aller landen, verenigt u!' tussen de uien en de worteltjes in zijn etalage heeft geplaatst. Deze winkelier heeft dit niet gedaan omdat hij zoveel waarde hechtte aan deze slogan, maar omdat hij anders last krijgt met de autoriteiten. Zoals iedereen, aldus Havel, de steeds holler wordende ideologie lippendienst bewijst, omdat afwijzing gevaarlijk is ('Leven in leugen'). Via dit soort eenvoudige voorbeelden ontleedt Havel stapje voor stapje de kommunistische ideologie. Een ideologie die de mensen een schijn van identiteit geeft, maar een die gebaseerd is op bedrog. „Omdat het regime een gevangene van zijn eigen leugens is, moet het alles vervalsen.“ Havel komt uit-

eindelijk tot de konklusie dat praktisch alle staatsburgers dissidenten zijn, maar dat slechts weinigen hardop neen durven te zeggen tegen de leugen. 'Poging om in waarheid te leven' door Václav Havel werd uitgegeven door Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 14,50.

Beeldverhaal

In het beeldverhaal 'Franky W en Jotter M', van P.D. Emmer en Carla Boerlijst, wordt in honderd teksten en tekeningen de geschiedenis van een wedloop uit de doeken gedaan. Hoofdpersonen zijn Franky Wolkat (voor wie slechts veel eten, mooie dingen en geld belangrijk zijn) en Jotter Maltik (een sociaal en tolerant lijkende man, maar in wezen zeer onverdraagzaam).

Aanvankelijk beperkt hun wedijver zich tot kleine stekeligheiden. Weldra echter raken beide heren verward in een niet meer te keren proces, waarin niets wordt nagelaten elkaar het leven zuur te maken: laster, intrige, bedrog, intimidatie en geweldpleging. Bij het proces van zich sterk maken worden hoe langer hoe meer mensen betrokken. Uiteindelijk, wanneer het proces zich in de richting van

een catastrofe ontwikkelt, tracht een comité van wijze vrouwen en mannen de hoofdpersonen te verzoenen. Te laat. Knap weten de makers van dit beeldverhaal de mechanismen bloot te leggen die bij alle wedlopen een rol spelen.

Een prima werkje al had het, wat mij betreft, wellicht wat beknop-ter gemogen. 'Franky W en Jotter M' door P.D. Emmer en Carla Boerlijst verscheen bij uitgeverij Zevenster, Hoofdstraat 181 te Driebergen. Prijs f 14,90.

'Buitenlanders'

Aras Ören werd geboren in Istanbul 1939. Sinds 1969 woont hij in Berlijn en is een van de bekendste Turkse auteurs in West-Europa. Vanwege zijn vele publikaties kreeg hij in 1985 de literatuurprijs voor de beste in Duitsland wonende niet-Duitse auteur.

'In den vreemde is ook een thuis' beschrijft de situatie van de eerste en tweede generatie Turken in Duitsland. De eerste generatie voelt zich noch thuis in Duitsland, noch in Turkije. Zij leven een dubbelbestaan. De tweede generatie heeft wel haar thuis in Duitsland maar zit ingeklemd tussen twee culturen. Aan de

ene kant het leven thuis, aan de andere kant het leven op straat. Als rode draad loopt door het verhaal de liefdesgeschiedenis van Emine, 15 jaar. Je krijgt een goed beeld van de verschillen tussen de generaties, de verschillen in moraal en tradities. „Waar is nu mijn vreemde land, waar is mijn thuis? Het vreemde land van mijn vader is mijn thuis geworden. Mijn thuis is het vreemde land van mijn vader.“ Aras Ören schrijft in eenvoudige taal en zeer poëtisch. Dromen, verlangens, verdriet en dagelijkse problemen van de Turkse bevolking in Berlijn worden de lezer op indringende wijze aangeboden. De naargeestige sfeer van de stad en vooral de wijk Kreuzberg, waar het merendeel van de Turken woont, weet hij goed te treffen. Het gaat weliswaar in dit boekje over Turken in Berlijn, maar er is weinig fantasie voor nodig om je dit verhaal in Nederland voor te stellen. 'In den vreemde is ook een thuis' door Aras Ören kwam uit bij uitgeverij de Geus te Breda. Prijs f 17,90.

Leven in vrees

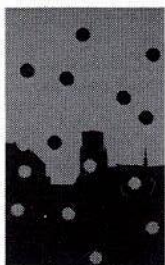
„Goed opletten“, herhaalde zijn moeder haar al eerder gedane waarschuwing. „Recht voor je uit blijven kijken.“

Het was de dag na die van het bombardement van de stad en de capitulatie voor de Duitsers. Aan de randen van het verwoeste centrum waren de gerafelde straten zoveel mogelijk afgezet....

Zo begint het titelverhaal van het gelijknamige boek 'Zwarte confetti', een bundel met tien verhalen van Herman Romer, (Rotterdam, 1931) en uitgegeven bij Ad. Donker in Rotterdam. Voor oudere EGO-lezers is deze auteur geen onbekende, want

Herman Romer

zwarte confetti

verhalen

Ad. Donker

een aantal jaren geleden publiceerde EGO enige malen gedichten van Romer. Ook werd aandacht besteed aan zijn boek 'De mannetjesputters van Rotterdam', een beknopte en fraai geïllustreerde geschiedenis van de Rotterdamse schutterij.

Zoals uit het korte citaat hierboven blijkt, speelt ook de vertelling 'Zwarte confetti' – evenals de meeste andere verhalen – in Romer's geboortestad en tijdens de 2e wereldoorlog. Meermalen is bovendien als invalshoek voor de beschrijving van gebeurtenissen gekozen voor de waarneming door kinderen, waardoor het autobiografisch karakter onmiskenbaar lijkt.

Op zijn zowel melancholieke (nooit sentimentele) als vaak ironische wijze geeft Romer blijk van niet alleen een grote maatschappelijke betrokkenheid – bijv. t.a.v. het herstel van de binnenstad, dat geschiedde 'in een planologische woedestuipt' – maar ook van mededogen met mensen in en na die angstige oorlogsjaren. Want of het nu oorlog is of vrede, veel mensen in deze realistische verhalen – over zeelieden, eenzame vrouwen, vroegrijpe kinderen, een huwelijkszwendelaar en een paar winstgierige ondernemers – leven voortdurend in vrees wat anderen hun kunnen aandoen.

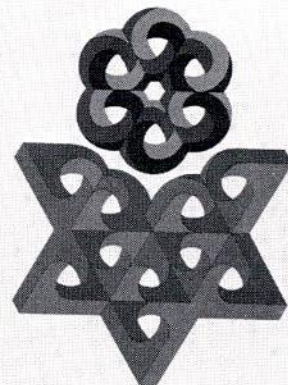
Mooie verhalen van deze Rotterdammer, die debuteerde met de novelle 'De nachtgalen zingen niet meer', vijf dichtbundels en een aantal historische boeken publiceerde en die in 1971 de Anna Blamanprijs ontving. 'Zwarte confetti' van Herman Romer verscheen bij Ad. Donker, Rotterdam 1986, 137 blz. Prijs f 18,90.

Spiritisme

Bij Ankh-Hermes verscheen eind '86 als nr. 117 in de Ankertjes-serie 'Een broertje dood aan spiritisme' van de parapsycholoog Douwe J. Bosga. Het is het tweede boekje in een serie binnen deze reeks onder de naam *Panorama der parapsychologie*, waarin thema's worden behandeld als: schouwen, toeval, poltergeister, reïncarnatie en paranormale genezing. Deze serie wordt uitgegeven i.s.m. de Ned. Parapsychologie Stichting, postbus 275, 3740 AG Baarn.

Na het eerste deeltje, (*De Schouwende mens*, eveneens van Bosga, Ankertje 106, f 9,60) nu een boekje over het spiritisme, voor menigeen nog altijd een begrip omgeven met woorden als mysterieus, mystiek, occult e.d. Dat ook Bosga dit niet geheel onbegrijpelijk vindt blijkt uit zijn slotwoord, waar hij ingaat op de dubbele betekenis van het woord spiritisme: 'Enerzijds wordt de term gebruikt ter aanduiding van de opvatting dat een deel van de menselijke persoonlijkheid blijft voortbestaan na de lichamelijke dood, anderzijds slaat spiritisme ook op de beweging die rond deze opvatting is ontstaan.'

een broertje dood

aan spiritisme

Douwe J. Bosga

Tegenover die beweging nu staat Bosga sceptisch en hij geeft aan waarom. Bovendien vermeldt hij het strenge verbod uit *Het Tibetaanse Dodenboek* (evenals *Het Egyptische Dodenboek* uitgegeven door Ankh-Hermes) om de geest van een overledene op te roepen, omdat dit wordt 'beschouwd als een handeling die de geestelijke groei van de overledene ernstig in gevaar kan brengen'. Gelijksortige verboden zijn trouwens te vinden in de bijbel (1 Samuel, h. 28, vs 5-25) en bij Boeddha, Confucius e.a. wijzen.

Ook merkt Bosga op: 'Kritische geesten moet je in de geschiedenis van de spiritistische beweging helaas met een lantaarntje zoeken'. (Overigens met als gunstige uitzondering de voormalige beroepsofficier H. N. de Fremery, die talrijke gezaghebbende geschriften publiceerde.) Maar uiteraard gaat Bosga's boekje voornamelijk over voornoemde spiritistische opvatting. Op systematische, nuchtere en makkelijk leesbare wijze worden de veelal toch 'geheim-zinnige' feiten aan de hand van voorbeelden duidelijk neergezet en in een wetenschappelijke benadering kritisch getoetst aan hypothesen van bedrog, toeval, psychologie, psychiatrie en parapsychologie. En dan blijven er wel degelijk een aantal over, die de spiritistische opvatting lijken te bevestigen.

'Een broertje dood aan spiritisme' door Douwe J. Bosga kwam uit bij Ankh-Hermes, Deventer 1986, 96 blz. Prijs f 9,60.

Karen en Wim Heij
Frank Spoelstra

